
Gezondheidszorg en chemie

Bachelor in de ergotherapie

Verhalen voor en door bejaarden

Een reminiscentieproject in een rust- en verzorgingstehuis

CAMPUS

Geel

Isabel Van Vlasselaer

Academiejaar 2006-2007

VOORWOORD

Graag wil ik via dit voorwoord enkele mensen bedanken die me geholpen hebben bij het realiseren van mijn eindwerk. Zonder hun hulp zou het me nooit gelukt zijn om dit tot een goed einde te brengen.

Ten eerste wil ik mijn dankwoord richten aan Cindy Carmans en Nele Hulsmans, ergotherapeuten in het rust- en verzorgingstehuis 'Geriatrisch Centrum Damiaan' en tevens mijn externe stagebegeleidsters.

Zij hebben mij tijdens mijn stage begeleid, hielpen me bij de realisatie van mijn eindwerk en zijn steeds in mij blijven geloven.

Mark Steensels, docent op de Katholieke Hogeschool Kempen. Omdat hij mijn eindwerk meerdere keren heeft willen nalezen en me telkens bruikbare tips heeft meegegeven.

Ik wil graag de directie van het Geriatrisch Centrum Damiaan bedanken. Omdat ze me de kans hebben gegeven om mijn eindwerk te realiseren in hun instelling.

Aan het personeel van het Geriatrisch Centrum Damiaan wil ik ook een dankwoord richten. Ze hebben me fantastisch opgevangen tijdens mijn stage en stonden altijd voor me klaar.

Mijn volgbewoners en alle andere bewoners, voor het enthousiasme en de liefde die ze me tijdens mijn stage, en erna hebben gegeven.

Mijn grootouders, die steeds voor me klaar stonden en telkens opnieuw boeiende verhalen vertelden over vroeger, zodat ik beter kon meeleven met de bewoners tijdens het reminisceren.

Jonas, Liesbeth, Lieve, Sarah en Sofie, die me geholpen hebben bij de correcte vormgeving van mijn eindwerk.

Tenslotte wil ik mijn familie en vrienden bedanken, omdat ze me gedurende deze periode zijn blijven steunen.

Hartelijk dank! Zonder jullie was dit niet gelukt.

SAMENVATTING

Dit eindwerk handelt rond 'verhalen van vroeger'; verhalen die door bejaarden worden verteld en voor bejaarden worden (voor)gelezen.

Voor de uitwerking ervan heb ik tien weken stage gelopen in het Rust- en verzorgingstehuis 'Geriatrisch Centrum Damiaan' te Tremelo.

Ik koos voor dit project omdat ik heb ervaren hoe belangrijk 'vroeger' is voor bejaarden. Het is voor hun vaak moeilijk om een gesprekspartner te vinden die bereid is te luisteren naar hun verhalen of er meer over wil weten.

Vele bejaarden - en dan vooral bejaarden met dementie - hebben het moeilijk om de hedendaagse actualiteiten en gebeurtenissen op te volgen en te verwoorden. Vaak zijn herinneringen aan, en verhalen over vroeger het enige waarover ze kunnen (mee)praten.

Als ergotherapeut wil ik via dit project een bijdrage leveren aan de levenskwaliteit van bejaarden. Doordat ik inspeel op dit onontgonnen interessegebied van bejaarden wil ik een verhoogd zelfwaardegevoel bereiken en een extra mogelijkheid bieden voor het personeel en de familie om te communiceren met deze bewoners. Ik wilde hen ook het gevoel geven dat ze belangrijk zijn, doordat enkel zij kunnen vertellen over hun herinneringen.

Daarom ging ik op zoek naar een manier waarop ze over vroeger zouden kunnen (mee)praten. Ik wilde deze verhalen kunnen bewaren in een boek, zodat zowel de bewoners als de omgeving aangesproken worden om erover te praten.

Reminiscentie was het middel waarmee ik mijn boek heb gerealiseerd. Tijdens deze reminiscentie kwamen de bewoners acht keer in een vaste groep samen om te praten over een bepaald thema van vroeger. Er werden dan aangename, grappige, fijne en soms ook wel verdrietige herinneringen opgehaald.

Deze herinneringen en verhalen werden uitgeschreven en gebundeld tot een verhalenboek: 'Verhalen van toen ... '. Deze verhalenboek ligt op een openbare plaats op de afdeling, zodat iedereen de mogelijkheid heeft om deze te bekijken, lezen, doorbladeren, aanvullen,

Ik verwacht dat de drempel, om te praten over vroeger, voor de omgeving van de bejaarde verlaagt en dat de omgeving zo een beter beeld kan krijgen van de leefwereld van de bewoner. Op die manier kunnen ze beter op zijn/haar interesses inspelen.

De eerste reacties van de bewoners, familieleden en het personeel zijn zeer positief. Het boek wordt gebruikt en gelezen en het is een extra gespreksonderwerp geworden op de afdeling.

SUMMARY

I completed a ten-week training period at the 'RVT', Geriatric Centre of Father Damien in the village of Tremelo, in order to successfully accomplish this essay. The main theme are stories told by and for aged people: 'the stories of the past'.

The experience of my internship made me realise the importance of the past, to aged people. Often they have difficulties finding others, which are willing to listen to their stories and who find these topics interesting.

Many elderly -mostly those who suffer from dementia- find it difficult to understand and talk about the recent topics and events in the media. Memories and stories of the past may therefore be the only issues they can talk about.

Throughout the sessions I wanted to increase the self-esteem of the residents. I wanted them to feel important, needed and unique since they alone still know the stories of the past.

This is why I started investigating a way to increase their opportunities to talk about these topics that are relevant for them.

The method I used to accomplish this goal was reminiscence. During my internship groups of aged people living in the geriatric centre gathered to talk about certain issues of the past. During the eight sessions nice, funny, interesting and sometimes sad memories were shared.

These memories and stories were written down and collected in the book 'the stories of the past'.

This book can be found in a public area in the Geriatric Centre of Tremelo, where everybody can have a look, read and even complete it.

I believe that this book lowers the threshold to talk about memories and the past. This makes the people of their close environment have a better idea and understanding of the life of the aged person.

VOORWOORD	2
SAMENVATTING	91
SUMMARY	91
INLEIDING	91
1 VOORSTELLING GERIATRISCH CENTRUM DAMIAAN.....	91
1.1 Historiek	91
1.2 Organogram	91
1.3 Visie	91
1.3.1 Algemene visie van de instelling	91
1.3.2 Ergotherapeutische visie	91
1.4 Taken van de ergotherapeut	91
1.4.1 Inleiding	91
1.4.2 Ontwikkelen, plannen en uitvoeren van aangepaste activiteiten	91
1.4.3 Uitstappen organiseren en uitvoeren	91
1.4.4 Feesten organiseren en uitvoeren	91
1.4.5 Bewonersraad organiseren, begeleiden en uitvoeren	91
1.4.6 Administratie	91
1.4.7 Bewoners begeleiden en observeren	91
1.4.8 Contact met familieleden	91
1.4.9 Structuratie en oriëntatie in ruimte en tijd	91
1.4.10 Aankleden van kamers en gemeenschappelijke ruimten	91
1.4.11 Opvang en begeleiding van vrijwilligers	91
1.4.12 Maken van het huiskrantje: "Het Markrantje"	91
1.4.13 Stage- en eindwerkbegeleiding	91
1.4.14 Bijwonen van het multidisciplinair overleg	91
2 REMINISCENTIE.....	91
2.1 Inleiding	91
2.2 Reminiscentie	91
2.2.1 Wat is het	91
2.2.2 Doelstellingen	91
2.2.3 Doelpubliek	91
2.3 Reminiscentie in het Geriatrisch Centrum Damiaan	91
2.4 Omgaan met dementerende bejaarden	91
3 VOORSTELLING VAN DE BEWONERS	91
3.1 Inleiding	91
3.2 Algemene voorstelling van afdeling 1 en 6.....	91
3.2.1 Algemene voorstelling van afdeling 1.....	91
3.2.2 Algemene voorstelling van afdeling 6.....	91
3.3 Voorstelling van de volgbewoners	91
3.3.1 Inleiding	91
3.3.2 Voorstelling volgbewoners van afdeling 1	91
3.3.2.1 Fien.....	19
3.3.2.2 Roger	91
3.3.2.3 Lily.....	91
3.3.2.4 Frans.....	91
3.3.2.5 Guy.....	91
3.3.2.6 Juul.....	91
3.3.3 Voorstelling volgbewoners van afdeling 6	91
3.3.3.1 Luc.....	91

3.3.3.2	Emma	91
3.3.3.3	Anna	91
3.3.3.4	Mia.....	91
3.3.3.5	Lea	91
3.3.3.6	Fons.....	91
4	VERHALEN VOOR EN DOOR BEJAARDEN	91
4.1	Inleiding	91
4.2	Wat	91
4.3	Doel van het boek	91
4.3.1	Inleiding	91
4.3.2	Reminisceren.....	91
4.3.3	Warme zorg	91
4.3.4	Doel voor begeleiding en familie	91
4.4	Waarom	91
4.5	Vorbereiding voor het maken van het boek.....	91
4.5.1	Inleiding	91
4.5.2	Thema's.....	91
4.5.3	Verzamelen van informatie.....	91
4.6	Het maken van het boek	91
4.6.1	Inleiding	91
4.6.2	Uitschrijven van de verhalen	91
4.6.3	Het uitzicht van het boek	91
4.7	Besluit.....	91
5	BESPREKING VAN MIJN REMINISCENTIESESSIES.....	91
5.1	Inleiding	91
5.2	Eigen reminiscentiecriteria	91
5.3	Lokaalvoorwaarden.....	91
5.4	Begeleiding	91
5.5	Gerichte doelstellingen	91
5.6	Verloop	91
5.7	Reminiscentiesessies	91
5.7.1	Sinterklaas.....	91
5.7.1.1	Vorbereiding	36
5.7.1.2	Observatie	38
5.7.1.3	Evaluatie.....	38
5.7.2	Het huishouden	91
5.7.2.1	Vorbereiding	39
5.7.2.2	Observatie	41
5.7.2.3	Evaluatie.....	41
5.7.3	Het huwelijk.....	91
5.7.3.1	Vorbereiding	42
5.7.3.2	Observatie	43
5.7.3.3	Evaluatie.....	44
5.7.4	De schooltijd	91
5.7.4.1	Vorbereiding	45
5.7.4.2	Observatie	47
5.7.4.3	Evaluatie.....	47
5.7.5	Kerstmis, Nieuwjaar en driekoningen.....	91
5.7.5.1	Vorbereiding	48
5.7.5.2	Observatie	51
5.7.5.3	Evaluatie.....	51
5.7.6	De beroepen.....	91
5.7.6.1	Vorbereiding	52
5.7.6.2	Observatie	54
5.7.6.3	Evaluatie.....	54
5.7.7	De kraamtijd	91
5.7.7.1	Vorbereiding	55
5.7.7.2	Observatie	56
5.7.7.3	Evaluatie.....	56

5.7.8	Vrije tijd	91
5.7.8.1	Vorbereiding	57
5.7.8.2	Observatie	58
5.7.8.3	Evaluatie.....	58
6	NAZORG	91
6.1	Inleiding	91
6.2	Wat na de stage	91
BESLUIT 91		
	Inleiding	91
	Besluit reminiscentiesessies	91
	Besluit verhalenboek.....	91
	Algemeen besluit.....	91
LITERATUURLIJST		
	Boeken	63
	Niet gepubliceerde bronnen	63
	Elektronische bronnen	63
BIJLAGEN		
	Bijlage 1: KATZ-schaal	65
	Bijlage 2: MMSE.....	67
	Bijlage 3: 'Verhalen van toen ...'.....	70
	Bijlage 4: Affiche en strooibriefje.....	89
	Bijlage 5: Vragenlijst.....	90

INLEIDING

Voor dit eindwerk heb ik reminiscentie gedaan met twee groepen bewoners van het Geriatrisch Centrum Damiaan, te Tremelo. Doordat ik op twee verschillende afdelingen stage deed, heb ik gewerkt met twee reminiscentiegroepen van elk zes personen. Deze twee groepen waren zeer verschillend van elkaar. De ene groep waren bewoners met een matige tot ernstige dementie en de andere groep bewoners hadden een lichte tot matige dementie.

De verhalen die tijdens de reminiscentie naar boven kwamen heb ik gebundeld in het boek, 'Verhalen van toen ... '. Dit boek werd vanaf het begin van de reminiscentie ter sprake gebracht, zodat de bewoners er van op de hoogte waren.

Wanneer de reminiscentiesessies afgerond zijn en de verhalen uitgeschreven, dan zal dit boek op de beide afdelingen, op een openbare plaats, worden gelegd. Zo kunnen de bewoners, het personeel en de familieleden ten allen tijden dit boek inkijken, gebruiken, lezen, aanvullen, doorbladeren,

Het is de bedoeling dat de bewoners via dit boek extra genieten van de reminiscentiesessies. Hun eigenwaardegevoel zou hierdoor kunnen verhogen, omdat zij diegene zijn die het woord voeren en er alles over weten. Het bewaren van hun verhalen zou een stimulans moeten zijn om te vertellen over vroeger. Ik wil de bewoners het gevoel geven dat zij belangrijk zijn in deze instelling.

Via dit boek wil ik ook het personeel en de familieleden laten meeleven in de leefwereld van de dementerende bewoners en de levensstijl van de bejaarden vroeger. Ik wil de thema's die aan bod komen in het boek als nieuwe gespreksonderwerpen laten gelden. Zo kunnen de bejaarden zelf aan het woord komen want zij zijn tenslotte diegenen die er het meeste over weten.

Ik heb gekozen voor dit eindwerk omdat ik via mijn grootouders heb ervaren hoe belangrijk 'vroeger' is voor bejaarden. Zowel dementerende als niet-dementerende bejaarden vinden dit belangrijk. Ik wil ook duidelijk maken aan anderen dat het vanzelfsprekend zou moeten zijn om over vroeger te praten en naar hen te luisteren in plaats van je erdoor af te laten schrikken.

Er zijn al veel eindwerken gemaakt over reminiscentie, maar ik wil graag de nadruk leggen op de verhalen die ik samen met de bewoners ga 'beleven'.

1 VOORSTELLING GERIATRISCH CENTRUM DAMIAAN

1.1 Historiek

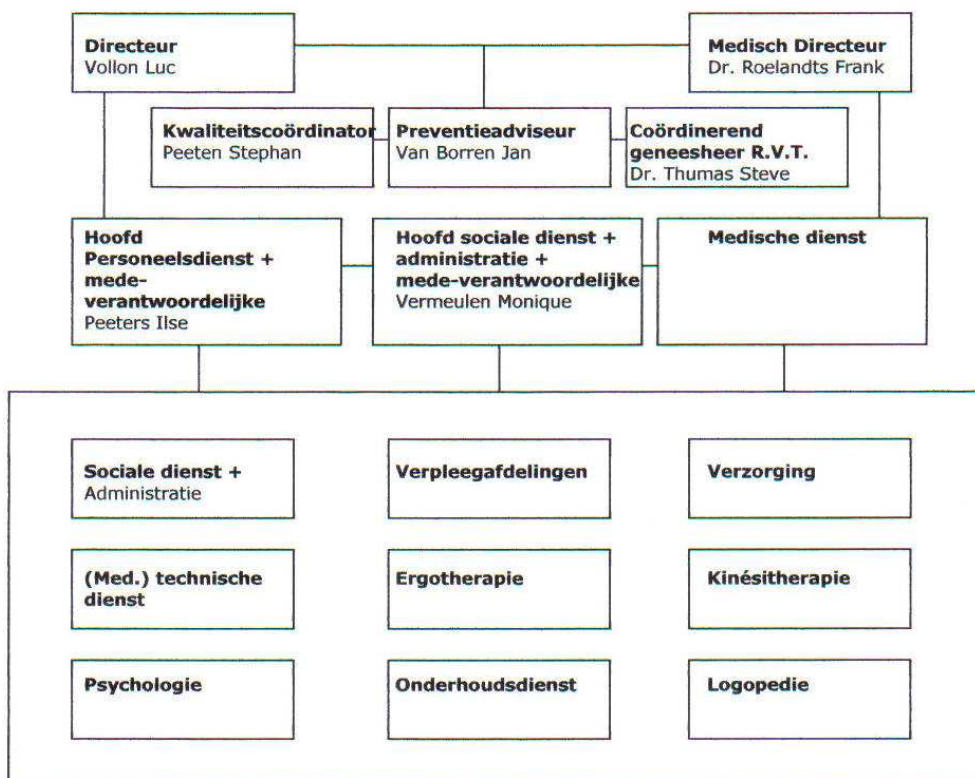
Het Geriatriesch Centrum Damiaan is een rust- en verzorgingstehuis. Het is gelegen in de rustige omgeving van Ninde, een gehucht van Tremelo. Het ligt vlak naast het geboortehuis van Jozef De Veuster, beter gekend als Pater Damiaan.

De huidige instelling is het voormalige klooster van de paters Picpussen. Nadat de paters het klooster verlaten hadden, hebben dokter Robert Van Droogenbroeck en zijn echtgenote deze gebouwen in 1975 aangekocht. Zij hadden de bedoeling om er psychogeriatrische en andere bejaarden te huisvesten en te verzorgen. Zo ontstond de psychogeriatric.

Tevens werden er in de omgeving van Brussel een aantal instellingen opgericht die deel uitmaakten van dezelfde organisatie. De hoofdzetel van al deze instellingen is gelegen in Sint-Agatha-Berchem.

Op dit moment is er een grote herstructurering aan de gang en deze zal tegen 2010 afgerond worden. Men wil na verloop van tijd de psychiatrische afdelingen afbouwen en zich enkel richten op geriatriche afdelingen. (PEETEN, 2006)

1.2 Organogram

Figuur 1.1 Organogram

(PEETEN, 2006)

1.3 Visie

1.3.1 Algemene visie van de instelling

Het Geriatriesch Centrum Damiaan stelt zich hoofdzakelijk tot doel hulpbehoevende bejaarden een aangepaste en een eventuele definitieve opvang te bieden, zonder voorbehoud te maken rond de ernst van hun gezondheidstoestand.

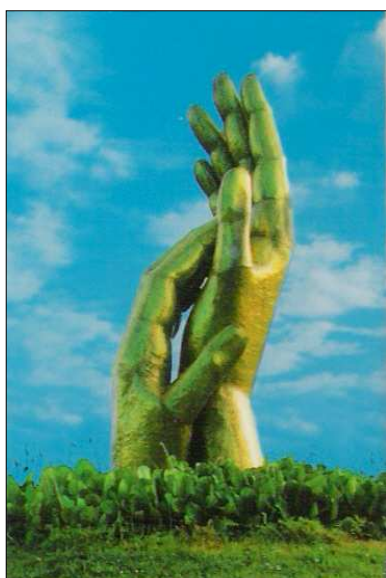
Er wordt naar gestreefd om de bewoners een zo aangenaam mogelijke leefsfeer te bieden, aangepast aan hun behoeften, mogelijkheden en ook beperkingen. Ieder persoon afzonderlijk moet zich volkomen kunnen thuis voelen in een beschermde omgeving, waar men maximale vrijheid, ruimte en menselijke warmte kan ervaren.

Om deze doelstellingen te realiseren zijn er een aantal elementen die van cruciaal belang zijn.

Vooraleerst moet de instelling zo maximaal mogelijk tegemoetkomen aan de behoefte van elke bewoner. Onder andere de behoefte aan vrijheid, comfort, veiligheid en een goede lichamelijke verzorging.

Een tweede belangrijk element is dat het algemeen welzijn van de bejaarde centraal moet staan, (en verkozen moet worden) boven de zuivere medische benadering. Men moet inspelen op de échte noden van de betrokkene zelf en niet omgekeerd te werk gaan door te eisen dat de bewoner zich mooi moet schikken naar de manier waarop anderen willen dat hij/zij reageert.

De instelling moet een thuisvervangende omgeving zijn in de échte zin van het woord. Een plaats waar de bejaarden zich ondanks hun verminderde zelfstandigheid en zwakkere gezondheidstoestand, goed voelen in hun vel, en waarbij de familie van de bejaarde met vertrouwen en tevredenheid de zorg voor hun familielid in de handen geeft van het personeel van de instelling.

Deze doelstellingen worden op een kunstzinnige manier gesymboliseerd door het kunstwerk 'De handen' dat zich in de tuin van het Geriatriesch Centrum bevindt. Dit symbool van inzet is tevens het logo van de instelling. Het weerspiegelt een zwakke hulpbehoevende hand, die geborgen wordt in een grotere sterke hand. Het heeft voor de instelling een dubbele betekenis.

Het kunstwerk verwijst enerzijds naar het leven van Pater Damiaan, die zichzelf gegeven heeft aan de melaatsen van Molokaï.

Anderzijds staat het ook symbool voor de inhoud van het werk dat in het Geriatriesch Centrum wordt verricht. (GERIATRISCH CENTRUM DAMIAAN, S.A.)

Figuur 1.2 Kunstwerk 'De handen'

1.3.2 Ergotherapeutische visie

In het Geriatrisch Centrum is er een team van 5 ergotherapeuten. Zij krijgen hulp van de animatoren. De ergotherapeuten werken elk op hun eigen afdeling. Er worden zelden activiteiten gedaan met het hele centrum.

De voornaamste opdracht van de ergotherapeut is zorg dragen voor de sfeer in het centrum en de kwaliteit van de leefwereld van de bewoners, en dit in de meest brede betekenis van het woord. Het leven van elke dag moet voor hen zo aangenaam en comfortabel mogelijk zijn.

Het streefdoel is om van hun verblijf in een verzorgingsinstelling een aangename en goede thuisvervangende situatie te maken. Er wordt respectvol omgegaan met de bewoner, zodat er een warme leefomgeving ontstaat. Er is aandacht voor alle dingen van het dagelijkse leven die een warme en huiselijke sfeer teweeg brengen.

Er is een totaalzorg met respect voor de eigenheid van de bewoner en zijn sociale omgeving. Er wordt gestreefd naar een individuele aangepaste ondersteuning van iedere bejaarde, vanaf de eerste vraag tot aan de laatste levensfase.

De ergotherapeuten zorgen voor de praktische uitwerking van een zinvolle dagbesteding, vertrekkende vanuit de eigenheid en behoefte van de bewoners. Ze bieden een waaier van activiteiten aan volgens de mogelijkheden en interesses van de bejaarden.

De maandplanning van deze activiteiten wordt samengesteld in overleg met het verpleegkundig diensthoofd van de afdeling. Deze laatste wordt ook steeds op de hoogte gehouden van het verloop van de activiteiten.

De activiteiten zijn een belangrijk middel om doelstellingen te bereiken, maar zijn geen doel op zichzelf. De activiteiten dragen tevens bij tot een positief zelfbeeld, omdat de bewoner het gevoel kan krijgen dat hij nog iets betekent. Het kwaliteitsvol maken van beperkingen kan bijdragen tot het zich goed voelen van de bewoner.

De ergotherapie en animatie zijn een ondersteuning van het multidisciplinaire team, omdat er aanvullende accenten worden gelegd naar de zorg van de bejaarden toe. (PEETEN, 2006)

1.4 Taken van de ergotherapeut

1.4.1 Inleiding

Hier volgt een algemeen overzicht van de verschillende taken van de ergotherapeuten in het Geriatrisch Centrum Damiaan.

1.4.2 Ontwikkelen, plannen en uitvoeren van aangepaste activiteiten

Bij deze activiteiten vertrekken de ergotherapeuten vanuit een probleemstelling van de bewoners met verschillende aandachtspunten, mogelijkheden, noden en wensen. Met als doel het optimaliseren van hun levensstandaard op sociaal, mentaal en fysisch vlak.

Deze activiteiten zijn vooral groepsactiviteiten en kunnen plaats vinden in het geriatrisch centrum of daar buiten.

- ADL-training (activiteiten van het dagelijkse leven) uitvoeren
B.v.: koken, maaltijdbegeleiding,
Doelstellingen:
 - bevorderen en behouden van de zelfstandigheid/zelfredzaamheid;
 - ontplooien van de mogelijkheden van de bewoner;
 - stimuleren van de zintuigen;
 - stimuleren van de fijne motoriek;
 - bevorderen van het eigenwaardegevoel;
 - herinneren aan activiteiten van vroeger.

- ROT (realiteitsoriëntatietraining) uitvoeren
B.v.: krant lezen, werken rond seizoensgebonden thema's,
Doelstellingen:
 - de bewoners informeren over wat er in de buitenwereld afspeelt;
 - zich kunnen oriënteren qua tijd en ruimte;
 - verwarde personen stimuleren om het verloren contact met de werkelijkheid terug te vinden.

- Ontspanningsoefeningen
B.v.: relaxatie, snoezelen, handmassage, voetbadjes, verwendagen,
Doelstellingen:
 - het aanbieden van ontspanning;
 - mogelijkheden bieden tot lichamelijke gewaarwordingen;
 - het prikkelen van zintuigen;
 - het bieden van een middel tot aangenaam menselijk contact.

- Bezighedsactiviteiten coördineren en uitvoeren
B.v.: muziek beluisteren, bingo, kaarten, geheugenspelletjes, film,
Doelstellingen:
 - een zinvolle dagbesteding bieden;
 - het bevorderen van sociale contacten;
 - het stimuleren van het functioneren in een groep;
 - bevorderen en behouden van aandacht en concentratie.

- Activiteiten rond beweging organiseren
Meestal worden deze activiteiten samen met de kinesitherapeut georganiseerd.
B.v.: groepsgym, wandelen, dansnamiddag, volksspelen,

Doelstellingen:

- activeren;
 - mogelijkheden onderhouden;
 - genieten van de natuur en ontspannen;
 - bevorderen en onderhouden van de fijne en grove motoriek;
 - bevorderen en onderhouden van de sociale contacten.
- Organiseren van crea-activiteiten
B.v.: knutselen rond een thema, schilderen,

Doelstellingen:

- de mogelijkheid bieden tot uiting van expressie en creativiteit;
 - materiaalbeleving;
 - bevorderen en onderhouden van de fijne en grove motoriek;
 - bevorderen en onderhouden van concentratie.
- Muziekactiviteiten
Dit kan een activiteit op zich zijn, maar ze wordt ook veel verwerkt in de andere activiteiten zoals luisteren naar muziek tijdens een crea-activiteit, bewegen op muziek tijdens de groepsgym, dansnamiddag, zangnamiddagen, werken met muziekinstrumenten,

Doelstellingen:

- aanspreken van het ritmegevoel van de bewoner;
- ontspanning aanbieden;
- zintuigen prikkelen;
- sociale contacten stimuleren en behouden;
- herinneringen ophalen.

- Geloofsactiviteiten

B.v.: rozenhoedje (eerste maandag van de maand), de zaal voor de wekelijkse eucharistieviering klaar zetten, de bewoners halen en terug brengen naar de kamer, kerst- en adventskransen maken, pannenkoekenbak met Lichtmis, Drie Koningen,

1.4.3 Uitstappen organiseren en uitvoeren

Dit houdt in: een geschikte plaats zoeken, het regelen van de bus, begeleiding bewoners tijdens de uitstap, eetgelegenheden zoeken, de toegankelijkheid voor rolstoelen nagaan, vrijwilligers contacteren, budget nagaan, groep samenstellen,

B.v.: bezoek aan Scherpenheuvel, het speelgoedmuseum, Bokrijk,

1.4.4 Feesten organiseren en uitvoeren

B.v.: het verjaardagsfeest organiseren (1x in de maand voor de jarigen en familie uit heel het rusthuis), Kerstfeest, Paasfeest, week van de 3de leeftijd,

1.4.5 Bewonersraad organiseren, begeleiden en uitvoeren

Tijdens deze raad krijgen de bewoners de mogelijkheid om in een bewonersforum te zetelen. Hier kunnen ze vragen stellen en wordt er informatie gegeven in verband met het aangeboden hulp- en dienstverleningspakket in de instelling (b.v. vragen, wensen of problemen over het eten, de verzorging, de activiteiten, de uitstappen, ...).

Deze raad moet om de drie maanden georganiseerd worden in elk rusthuis. De ergotherapeut maakt ook de verslagen en geeft deze door aan het diensthoofd. Vervolgens worden de verslagen uitgehangen op de afdeling.

1.4.6 Administratie

Het maken van een weekplanning, maandplanning, reserveren van materiaal, benodigdheden bestellen, familieleden uitnodigen voor feesten, affiches maken van uitstappen, aankopen doen zoals versiering voor de afdeling, kledij, materiaal,

1.4.7 Bewoners begeleiden en observeren

Er worden, in overleg met het hele team, duidelijke afspraken gemaakt over de bewoners. Ook het melden van problemen (b.v.: veranderingen in gedrag, wondjes, slikproblemen, ...) aan de verpleging en op de multidisciplinaire vergadering krijgt de nodige aandacht.

1.4.8 Contact met familieleden

De familie op de hoogte houden van het reilen en zeilen in het rust- en verzorgingstehuis behoort ook bij het takenpakket van de ergotherapeut. Ze geven, en krijgen informatie van de familie over de bewoners. Het sociale contact met de familie wordt ook goed onderhouden door de ergotherapeuten.

1.4.9 Structuratie en oriëntatie in ruimte en tijd

Deze taak wordt gedurende de hele dag toegepast. Door middel van ROT wordt er oriëntatie in tijd en ruimte aangeboden tijdens andere activiteiten. Op sommige afdelingen is er ook een ROT-bord aanwezig. Op dit bord staat de dag van de week en de datum.

De activiteiten verlopen gestructureerd. Activiteiten die wekelijks of tweewekelijks voorkomen worden op vaste dagen georganiseerd.

Op de afdeling zorgt de ergotherapeut voor seizoensgebonden decoratie. Hierdoor kunnen de bewoners zich oriënteren in de tijd.

1.4.10 Aankleden van kamers en gemeenschappelijke ruimten

Dit doet men door het ophangen van foto's van vroeger, kaders aan de muren, het tentoonstellen van knutselwerken,

Doelstellingen:

- de ruimten aangenaam en gezellig maken;
- een huislijke sfeer creëren.

1.4.11 Opvang en begeleiding van vrijwilligers

De laatste jaren is de inbreng van vrijwilligers, die zich enkele uren per week ten dienste willen stellen van onze bewoners, duidelijk toegenomen. De ergotherapeut coördineert het vrijwilligerswerk.

1.4.12 Maken van het huiskrantje: 'Het Markrantje'

Het huiskrantje heeft als doel om de onderlinge verbondenheid met elkaar en met de instelling te vergroten. Dit krantje wordt om de twee maanden verspreid onder de bewoners, vrijwilligers, verschillende afdelingen, disciplines en de directie.

De inhoud van dit krantje is ludiek. Allerlei nieuwtjes en wetenswaardigheden die de bewoners zouden kunnen interesseren worden hierin opgenomen. Ook de bewoners zelf krijgen de kans om hierin te schrijven. Enkele voorbeelden van rubrieken zijn: een tekst van pater Michel, interview met vrijwilligers, verslagen over uitstappen,

1.4.13 Stage- en eindwerkbegeleiding

De stagiaires ergotherapie worden gedurende hun stage begeleid door de ergotherapeut van de afdeling. Regelmatig worden de stagiairs geëvalueerd door de ergotherapeut en op de hoogte gehouden van hun kwaliteiten en aandachtspunten. Tijdens eindwerkstages worden de stagiaires opgevolgd en begeleid door de ergotherapeuten.

1.4.14 Bijwonen van het multidisciplinair overleg

Op deze vergadering zijn de volgende personen aanwezig: de coördinerende arts, de afdelingsarts, de psychiater, de psychologe, de sociale dienst, de ergotherapeut, de kinesitherapeut en de logopediste. De situatie van de bewoners wordt overlopen en eventuele problemen worden vermeld. Vervolgens wordt er naar een mogelijke oplossing gezocht. (PEETEN, 2006)

2 REMINISCENTIE

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik niet te ver uitweiden over reminiscentie, maar wil ik enkele zaken aanhalen die belangrijk zijn om op voorhand te weten.

Daarnaast wil ik een korte voorstelling geven van de reminiscentieactiviteiten die in het Geriatriesch Centrum plaatsvonden voordat ik er was.

Omdat mijn reminiscentiesessies zullen doorgaan met dementerende bejaarden, wil ik even stilstaan bij de omgang met deze bewoners.

2.2 Reminiscentie

2.2.1 Wat is het

Vele oudere mensen praten graag over vroeger. Ze vinden het leuk om herinneringen op te halen. Ze hebben dan ook al vele jaren om op terug te blikken en om over te praten. Deze herinneringen kunnen spontaan naar boven komen, maar we kunnen ze ook doelbewust oproepen. Dit doelbewust oproepen van herinneringen is kenmerkend voor reminiscentie. Het wordt meestal gedaan in een groep, maar het kan ook individueel. (BUIJSSEN & POPPELAARS, 1999)

Het is belangrijk om te weten dat reminiscentie geen therapie is. De bejaarden nemen er immers niet aan deel om beter met hun problemen om te gaan of ze op te lossen. Toch is het echter mogelijk dat reminiscentie therapeutische effecten kan hebben. (DOUCET, 2000)

2.2.2 Doelstellingen

- Door aan reminiscentie deel te nemen ontstaan er gemakkelijk nieuwe contacten en vriendschappen. Het delen van herinneringen creëert snel een band.
- Als hulpverlener krijg je een beter beeld van de bejaarden en zo leer je ze beter kennen.
- De kloof tussen de bejaarde en de hulpverlener wordt kleiner.
- Er kan inzicht ontstaan in het huidige gedrag van de bejaarde. Men kan gedrag, angsten en agressie beter begrijpen met deze achtergrond.
- Het is een hulp voor de bejaarde bij het omgaan met belangrijke en ingrijpende gebeurtenissen. Bijvoorbeeld het overlijden van hun man of kind. Ze kunnen hier over vertellen en herinneren zich ook de mooie momenten die het verdriet kunnen overheersen of ze ontmoeten bejaarden met een gelijkend verhaal. (BUIJSSEN & POPPELAARS, 1999)
- Reminiscentie kan zelfvertrouwen ontwikkelen en het zelfwaardegevoel van de bewoner verhogen.
- Als laatste wil ik een niet onbelangrijke doelstelling aanhalen, namelijk het plezier beleven aan deze activiteit. Het is leuk voor de bejaarden om over voorafgaande gebeurtenissen te praten. Dit geeft hen een goed gevoel. (OSBORNE, 2000)

2.2.3 Doelpubliek

Het doelpubliek voor begeleide groepsreminiscentie bestaat meestal uit een groep bejaarden met een homogene samenstelling. Ze functioneren vaak op eenzelfde niveau en meestal is het een gesloten groep. Dit wil zeggen dat er steeds dezelfde bewoners naartoe komen gedurende enkele sessies. Je kan zowel een groep met dementerende bejaarden als bejaarden zonder dementie samenstellen. (JANSEN, 2006)

Er zijn enkele selectiecriteria, essentiële voorwaarden, om deel te nemen aan een reminiscentiegroep:

- de bejaarde heeft de capaciteiten om herinneringen op te halen;
- hij is in staat om deze in een groep te vertellen;
- de bejaarde is gemotiveerd om aan een reminiscentiegroep deel te nemen. (BUIJSSEN & POPPELAARS, 1999)

Volgens Burnside en Haight (1994) zijn bejaarden met een of meer van de volgende kenmerken niet geschikt voor reminiscentie:

- agitatie;
- energieloosheid;
- pijn;
- ernstige depressie;
- ernstige cognitieve stoornissen;
- ernstige slechthorendheid;
- traumatische jeugd of traumatisch leven.

2.3 Reminiscentie in het Geriatriesch Centrum Damiaan

In het Geriatriesch Centrum Damiaan hebben twee ergotherapeuten, enkele jaren geleden, reminiscentie opgestart. Ze zijn begonnen met één afdeling, en na enkele jaren is deze reminiscentie uitgebreid naar de andere afdelingen.

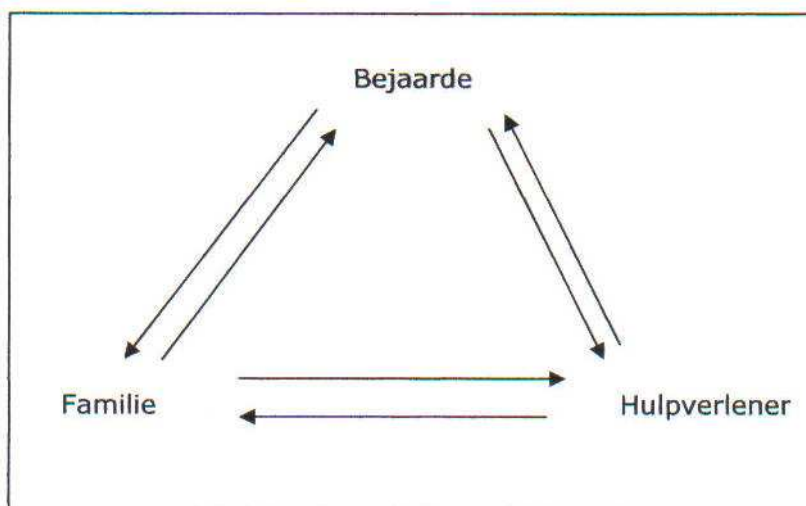
Ze zorgden ervoor dat de familieleden op de hoogte waren van deze reminiscentiesessies, door een infobrochure te maken. Ze deden ook tal van oproepen om triggers te verzamelen. Dit zijn stimuli uit de directe omgeving die herinneringen naar boven kunnen halen, zoals foto's, voorwerpen, geuren, geluiden,

Momenteel hebben ze een kast voorzien waarin al deze triggers bewaard zijn, zodat andere ergotherapeuten deze ook kunnen gebruiken.

2.4 Omgaan met dementerende bejaarden

Het werken met, en het begeleiden van dementerende bejaarden is niet zo eenvoudig. Voor het overgrote deel is dit te wijten aan de toestand waarin de dementerende bejaarde zich bevindt.

De driehoek van het welbevinden is een belangrijke aanduiding voor het omgaan met dementerende bejaarden. De driehoek bestaat uit drie delen: de bejaarde, de hulpverlener en de familie.

Figuur 2.1 Driehoek van het welbevinden

Het is belangrijk dat er een goed evenwicht bestaat in deze drie delen omdat de ene component de andere kan beïnvloeden en omgekeerd. Daarom is onderlinge feedback zeer belangrijk. De interactie tussen deze drie delen zou zo optimaal mogelijk moeten zijn. (JANSEN, 2004)

Naast de driehoek van het welbevinden zijn er enkele belangrijke aandachtspunten en adviezen waarmee rekening moet gehouden worden. Met de volgende heb ik rekening gehouden:

- Kennis hebben van de problematiek. Zo kan men het gedrag en de houding van de bejaarde beter plaatsen.
- Pas uw tempo aan de bewoner aan. Laat de bewoner het niveau en tempo bepalen. Alles verloopt traag, ook het denkproces.
- Humor is toegestaan. Het remt vaak agressie, werkt ontspannend en bevrijdend en het verjaagt de somberheid.
- Orde en regelmaat is belangrijk. Doordat dementie gepaard gaat met desoriëntatie in tijd en ruimte is het belangrijk om een zekere structuur aan te brengen. Zo creëer je een gevoel van veiligheid bij de bewoner.
- Probeer na te gaan wat de oorzaak is bij een hevige gevoelsuiting. Op deze manier kan je in de toekomst soortgelijke situaties voorkomen.
- Neem de bewoner serieus en behandel hem als een volwassene. Gebruik geen betuttelend taalgebruik en wees respectvol.
- Benut de mogelijkheden van de bewoner. Hierdoor wordt hij geactiveerd en wordt zijn gevoel van eigenwaarde verhoogd.
- Pas je communicatiestijl aan. Gebruik enkelvoudige zinnen met korte woorden. Geef één boodschap mee per zin en ondersteun je uitleg met gebaren. Lichamelijk contact is vaak de meest geruststellende communicatie voor de bewoner.
- Geduld is een zeer belangrijk aandachtspunt. Hierdoor zal de bewoner zich gerespecteerd en veilig voelen. (BUIJSSEN & ROZENBERG, 1988)

3 VOORSTELLING VAN DE BEWONERS

3.1 Inleiding

Binnen dit hoofdstuk wil ik eerst een algemeen beeld geven van de bewoners op de twee afdelingen waar ik stage heb gedaan. Daarna wil ik mijn twaalf volgbewoners afzonderlijk voorstellen aan de hand van een ik-verhaal. In dit verhaal zal de bewoner een fictieve naam krijgen, zodat het lezen vlot verloopt.

3.2 Algemene voorstelling van afdeling 1 en 6

3.2.1 Algemene voorstelling van afdeling 1

De bewoners op afdeling 1 hebben een lichte tot matige dementie. Er verblijven ongeveer 47 bewoners op deze afdeling. Deze bewoners zijn fysiek afhankelijk en bewegen hun voort met rolstoel, rollator of stapwagentjes.

De bewoners op afdeling 1 bevinden zich voornamelijk in categorie B op basis van de KATZ-schaal. In bijlage 1 kan u een evaluatieschaal en de verschillende categorieën van zorgbehoefvendheid terugvinden.

De infrastructuur van de afdeling is aangepast aan de noden van deze bewoners. Zo zijn er brede gangen voorzien waar men met twee rolstoelen naast elkaar kan rijden. Het meubilair is comfortabel en er zijn heel wat oriëntatiepunten gecreëerd.

Er zijn twee leefruimtes waar de bewoners naar televisie kunnen kijken of luisteren naar de radio. Eén van deze ruimtes wordt gebruikt door de ergotherapeut als ergolokaal.

Afdeling 1 bestaat voornamelijk uit éénpersoonkamers. Er zijn maar enkele tweepersoonkamers. De bewoners brengen meestal hun dagen door in hun eigen kamer.

3.2.2 Algemene voorstelling van afdeling 6

Op afdeling 6 verblijven 41 bejaarden die tekenen vertonen van matige tot ernstige dementie. Dit gaat meestal gepaard met een beperking van hun mobiliteit.

De bewoners die hier verblijven bevinden zich op basis van de KATZ-schaal in de categorie 'verwarde C'. Ze zijn meestal gedesoriënteerd in tijd en ruimte. Enkele bewoners zitten in de categorie A of B. Maar deze bewoners vragen op fysiek vlak meer verzorging

Bij de opname van bewoners wordt er een mini mental state examination (MMSE) afgenomen. (Zie bijlage 2) Men houdt voor de plaatsing van de bewoners niet meteen rekening met deze score. Als men de scores van de verschillende bewoners met elkaar vergelijkt, blijkt wel dat deze zich meestal allemaal onder de score van 18/30 bevinden, op enkele uitzonderingen na.

De infrastructuur van de afdeling is volledig aangepast aan de noden van dit type bewoners. Overal vind je aandachtspunten die de bewoners helpen om zich beter te kunnen oriënteren. De meeste bewoners verblijven in een grote leefruimte die knus en huiselijk is ingericht.

De afdeling bestaat voornamelijk uit tweepersoonskamers. Er zijn op de hele afdeling maar drie éénpersoonskamers.

Om optimaal comfort te bieden is al het meubilair en materiaal aangepast aan de hulpbehoefendheid van de bewoners. De bewoners mogen eigen meubilair meebrengen. Zo wordt de huiselijke sfeer bevorderd.

Op deze afdeling streeft men ernaar om een ruimte te creëren waar iedereen zich terug een beetje thuis kan voelen.

3.3 Voorstelling van de volgbewoners

3.3.1 Inleiding

De ergotherapeut van de afdeling had op voorhand een groepje van bewoners samengesteld om deel te nemen aan de reminiscentiesessies. Deze samenstelling is gebaseerd op de MMSE, zodat het gespreksniveau ongeveer gelijk loopt.

Op afdeling 1 waren er een paar bewoners die niet wilden deelnemen aan de gesprekken. Daarom zijn er enkele andere bewoners gekozen, op basis van hun MMSE-score en uiteraard op basis van hun interesse.

3.3.2 Voorstelling volgbewoners van afdeling 1

3.3.2.1 Fien

Hallo,

Ik ben Fien, een vrouw van 90 jaar. Ik woon al vele jaren in het Geriatrisch Centrum Damiaan.

Ik ben opgegroeid in een landbouwersgezin. Mijn moeder is overleden toen ik drie jaar was; ik heb haar dus niet goed gekend. Mijn vader heeft altijd goed voor ons gezorgd. We zijn nooit iets tekort gekomen. Hij kreeg veel hulp van mijn zus. Naast mijn zus had ik nog 4 broers. Zowel mijn broers als mijn zus zijn overleden.

Ik ben getrouwd, maar mijn man is al overleden. Ik heb één zoon, die op 53-jarige leeftijd overleden is. Hij was getrouwd en heeft twee kinderen, een zoon en een dochter.

Vroeger heb ik altijd op het land gewerkt samen met mijn man. We hadden asperges die ik ging trekken. Daarnaast melk ik de koeien en deed ik het huishouden. Als hobby breide ik veel, dit deed ik heel graag!

Soms kan ik heel verward zijn. Wanneer ik denk dat iemand iets van me heeft 'weggenomen'. Ik vergeet vaak iets en herhaal soms verhalen en zinnen. Maar tijdens de wekelijkse quiz weet ik altijd heel veel antwoorden, die vaak niemand anders weet op te lossen.

Bij de activiteiten ben ik steeds aanwezig. Zo ben ik er altijd bij tijdens de wekelijkse groeps-gym, de quiz en het rad van fortuin. Ik doe altijd heel goed mee, maar ben snel afgeleid.

We slapen met drie op een grote kamer. Met Marie zit ik vaak op de gang en dan babbelen we over van alles en nog wat. Wat we vertellen is niet echt samenhangend. We springen vaak van de hak op de tak. Het is wel altijd heel gezellig en we kijken dan naar de voorbijgaande mensen.

Ik geniet van individuele aandacht. Dan probeer ik om er zo lang mogelijk van te genieten. Iemand die een babbeltje wil slaan kan ook altijd bij mij terecht. Ik weet altijd wel iets te vertellen.

Fien heeft een MMSE-score van 18/30. Dus volgens deze test heeft zij een stoornis in het cognitief functioneren.

3.3.2.2 Roger

Goedendag,

Ik ben Roger en ik woon in het Geriatrisch Centrum.

Ik ben 6 jaar getrouwd geweest met mijn vrouw. Zij was een engel. Ik had het echt met haar getroffen! Jammer genoeg is zij op jonge leeftijd overleden. Ik vertel nog graag over mijn vrouw. Ik weet alles nog heel goed van vroeger terwijl ik soms zaken van nu vergeet. Jammer genoeg heb ik geen kinderen.

Vanaf mijn 13 jaar ben ik gaan helpen bij mijn ouders op het veld. Zij waren boeren en het was een zware stiel. Later ben ik gaan werken bij Gevaerts.

Enkele kamers verder zit Lily. Zij komt ook altijd mee als we gaan praten over vroeger. Ik ken haar al lang, want zij is de schoonzus van mijn vrouw. Het is leuk als we over vroeger kunnen vertellen. We vullen elkaar aan tijdens de verhalen. Ik heb wel graag het laatste woord en blijf volharden tot ik mijn gelijk haal!

Ik ben een fan van Sven Nijs en volg de koers op televisie. Elke dag lees ik ook de krant. Als ze mij hier iets over vragen, kan ik soms antwoorden. Ik doe ook heel vaak mee met de activiteiten van de ergo. Ik sta altijd paraat voor de groeps-gym en de quiz. Als ze me komen uitnodigen zal ik altijd mee doen.

Roger zijn score op de MMSE is 22/30. Hij kan nog heel veel vertellen over vroeger. Rik bevind zich op de KATZ-schaal in categorie B.

3.3.2.3 Lily

Hey,

Hier volgt even een korte voorstelling van mezelf. Ik ben Lily. Mijn vader was een landbouwer en mijn moeder was huisvrouw. Ik ben opgegroeid met 4 broers en 2 zussen. Twee van mijn broers en één zus zijn inmiddels al overleden.

Ik ben getrouwd, maar mijn man is reeds overleden. We hadden samen twee kinderen, een meisje en een jongen. Met mijn zoon heb ik geen contact meer, maar mijn dochter komt me om de twee dagen bezoeken.

Mijn man was een diamantslijper. Soms hielp ik hem, maar ik hield me vooral bezig met het huishouden, zoals wassen, strijken, eten maken, kuisen, Het liefste wat ik deed in mijn vrije tijd was naaien. Nu luister ik heel graag naar muziek op mijn kamer.

Ik doe minder vaak mee aan activiteiten van de ergotherapeut. Je moet toch altijd even aandringen vooraleer ik mee kom. Soms kan je me wel overhalen als Roger van enkele kamers verder ook mee gaat. Hem ken ik al lang. Hij was getrouwd met mijn schoonzus.

Het is niet altijd even gemakkelijk om mij te verstaan. Ik heb een cva gehad en zit in een rolstoel.

Lily scoorde in 2005 op de MMSE 15/28. In 2006 scoorde ze 16/30. Op de KATZ-schaal bevindt ze zich in categorie B.

3.3.2.4 Frans

Hoi,

Ik ben Frans. Ik ben nooit getrouwd geweest en heb ook geen kinderen. Vroeger heb ik wel een relatie gehad. Na negen jaar is deze afgebrokkeld omdat mijn vriendin een andere man ontmoette en bij hem ging wonen.

Mijn vader werkte in de bouw en mijn moeder was huisvrouw. Ik heb één broer. Hij is jonger dan ik en is een fabrieksarbeider. Ik zelf heb vele beroepen gehad. Ik ben schrijnwerker geweest en ik heb in een lederfabriek-en textiel fabriek gewerkt.

Ik ga heel graag eens een pintje drinken en rook ook graag een sigaretje. Dansen doe ik ook graag en de muziekactiviteiten ook. Ik kom minder vaak naar de activiteiten van de ergo en ben eerder aan de stille kant.

Ik ben vrij lang naar school geweest, wel tot 20 jaar. Ook ben ik 5 jaar naar de muziekacademie geweest. Daar heb ik trompet leren spelen. Dit deed ik ontzettend graag. Ik speelde mee in een fanfare en vind het jammer dat ik nu geen trompet meer kan spelen.

Vroeger reed ik vaak met een paar vrienden met de tram naar Brussel of naar Mechelen. Daar gingen we dan dansen. Nu ben ik minder mobiel omwille van een gebroken heup.

Op de MMSE in 2006 scoorde Frans 22 op 30. Recent is er nog een MMSE afgenomen van Frans. Hier scoorde hij 24/30. Hij bevindt zich in categorie A van de KATZ-schaal.

3.3.2.5 Guy

Hela,

Ik ben Guy en woon hier in het Geriatrisch Centrum Damiaan. Ik word dit jaar 94 jaar.

Vroeger heb ik in de melkerij gewerkt en ook nog op de gemeente. Ik heb twee zonen en één kleinzoon. Ze komen regelmatig op bezoek.

Vorig jaar heb ik een hersenbloeding gehad. Ik woonde toen nog bij mijn zoon. Ik was 's nachts door mijn been gezakt en gevallen. Ze hebben me toen naar spoed gebracht. Na die hersenbloeding ben ik hier komen wonen.

Mijn vrouw woonde hier toen al. We woonden toen samen op één kamer. Zij is in de herfst gestorven. Ik heb het er nog steeds heel moeilijk mee en word zeer emotioneel als ik er over praat. Toch ben ik een gelukkig mens en ik lach graag.

Na die hersenbloeding heb ik minder kracht in mijn rechterarm en rechterhand. Ik heb moeite om te slikken en praat ook minder duidelijk sinds toen.

Ik stap rond met mijn rollator en zit vaak met mijn burens op de gang. Vooral met Juul en Louis. Dan praten we wat met elkaar. We doen ook wekelijks mee met de verschillende activiteiten die worden gedaan.

Guy heeft een MMSE-score in 2006 van 21/30. In 2003 heeft hij een hartinfarct gehad. Op basis van de KATZ-schaal bevindt Guy zich in categorie C.

3.3.2.6 Juul

Hallo,

Ik ben Juul. Ik ben een man van 91 jaar. Ik woon hier enkele jaren en ik ben hier heel gelukkig. Ik ben geen moeilijk mens en ben snel tevreden.

Ik heb heel mijn leven hard gewerkt. Mijn vrouw is nooit iets tekort gekomen. Ik was veel op de baan voor mijn werk. Ik heb geen kinderen. Mijn vrouw en ik hebben samen in het Geriatrisch Centrum gewoond. Zij is enkele jaren geleden gestorven.

Ik vertel enorm graag, ik kan wel dagen aan een stuk door blijven vertellen. Ik lees ook graag boeken. Daar kan ik helemaal in verzinken. Zoals Guy al zei, zit ik met hem vaak op de gang en gaan we samen veel naar de activiteiten. Voor een grapje of een 'straf verhaal' kan je bij mij altijd terecht!

Juul zijn score op de MMSE bedraagt 23/30.

3.3.3 Voorstelling volgbewoners van afdeling 6

3.3.3.1 Luc

Hallo,

Ik ben Luc. Ik ben een man van 84 jaar. Ik ben getrouwd met Emma. Samen met haar ben ik naar het Geriatrisch Centrum Damiaan gekomen. Oorspronkelijk ben ik samen met haar opgenomen. Onze thuissituatie werd te moeilijk. Nadat mijn vrouw een gevaarlijke val had gedaan hebben we ons beide laten opnemen in het Geriatrisch Centrum. We slapen samen op één kamer. Hier ben ik ook heel vaak te vinden.

Ik ben opgegroeid in een boerengezin. Mijn moeder en vader waren beide boeren en werkten hard. Ik had vier broers en één zus. Eigenlijk had ik zes broers, maar er zijn er twee gestorven tijdens de geboorte. Mijn vier andere broers zijn ook al overleden. De jongste is overleden op 25-jarige leeftijd. Hij had een ziekte en is hieraan gestorven. Hiermee heb ik het vroeger toch wel moeilijk gehad.

Ik word graag uitgenodigd als er activiteiten georganiseerd worden. Meestal doe ik wel mee met de groepsgym en ik luister ook wel eens mee naar de krant. Ik lees ook wel graag een tijdschrift en kijk op televisie naar het vrouwentennis.

Tijdens de reminiscentie ben ik vaak aan het woord. Ik kan vele boeiende verhalen vertellen en ik zie dat de rest van de groep er heel graag naar luistert.

Vroeger werkte ik heel vaak in de tuin. Dit deed ik graag, maar jammer genoeg gaat dit hier niet meer.

Soms mis ik mijn eigen huis wel, maar ik ben hier ook wel graag. Ik zou mijn vrouw nooit alleen achter gelaten hebben. We hebben altijd tegen elkaar gezegd dat we bij elkaar zouden blijven en dat doen we ook. Je geraakt aan dit leven gewend. Het is leuk dat je hier altijd mensen rondom je heen hebt.

We zijn 54 jaar getrouwd, maar hebben geen kinderen. We hebben elkaar leren kennen op de kermis. Toen we 50 jaar getrouwd waren hebben we een groot feest gedaan. Hierover vertel ik graag en dan laat ik ons fotoboek zien.

Voordat ik ben gaan werken ben ik lang thuis geweest. Mijn familie was hier niet tevreden over en ze hebben voor mij dan werk geregeld in Brussel. Daar heb ik lang gewerkt, en ik deed het heel graag. In het begin hebben we ook in een appartementje in Brussel gewoond, maar mijn vrouw kon daar niet aarden. Ze zat graag buiten, en dat ging niet meer. Daarom zijn we na enkele jaren in Tremelo komen wonen. Ik hielp mijn vrouw heel vaak bij het huishouden en ik maakte vroeger het eten klaar.

Er is bij Luc een beginnende seniele dementia vastgesteld. Hij heeft ook diabetes mellitus, en moet opletten wat hij eet. Hij heeft een gangdyspraxie en loopt met een wandelstok. Luc zijn score op de MMSE is 22/30. Zijn score op deze test is vrij hoog. Op de KATZ-schaal zit Luc in categorie A.

3.3.3.2 Emma

Hela,

Ik ben Emma, de vrouw van Luc. Ik ben geboren in 1925 en ben, zoals je al hebt kunnen lezen, samen met mijn man hier naar toe gekomen. Nadat ik lelijk gevallen was ben ik even opgenomen in het ziekenhuis te Bonheiden. Daarna was het nogal moeilijk om weer naar huis te keren.

Soms vergeet ik wel eens dat ik niet meer thuis woon. Dan blijf ik vragen stellen aan mijn man over wie de garage gaat opruimen en wanneer het eten klaar is. Gelukkig is mijn man zeer geduldig. Maar hij heeft het hier soms ook wel moeilijk mee.

Wanneer ik wandel heb ik graag dat iemand mij een arm geeft aan mijn linkerzijde. Want mijn benen willen niet goed meer mee.

Ik ga graag elke week naar de Heilige Mis. Vroeger gingen we iedere zondag naar de mis van 10 uur. Ik doe ook graag mee met de groepsgym en zing graag mee met de muziek uit de oude doos. Vroeger stond de radio in mijn keuken altijd op. Dan zong ik altijd mee. Ik vind het jammer dat ik nu geen radio meer op mijn kamer heb.

Ik weet nog veel te vertellen over vroeger en doe dit ook heel graag.

Lezen doe ik niet meer, want mijn ogen zijn hier niet meer al te best voor. Ook boeken met een groot lettertype gaat niet goed. Wel kijk ik graag naar tv, dan blijf ik zoeken naar een programma dat me interesseert. Naar Familie kijk ik wel eens graag.

Ik ben net als mijn man opgegroeid in een boerengezin. Bij ons thuis hadden we koeien, varkens en eenden. We hadden ook katten. Die moesten de muizen vangen in het graanhok. We hadden niet alleen beesten, maar ook witloof en asperges. Er was altijd werk genoeg, en we hielpen altijd.

Er is bij Emma seniele dementie type Alzheimer vastgesteld. Haar score op de MMSE bedraagde in 2006 19/30. Ze scoorde heel slecht op oriëntatie in tijd, maar op oriëntatie in ruimte scoorde ze heel goed. Emma bevindt zich in categorie C van de KATZ-schaal.

3.3.3.3 Anna

Goedendag,

Ik zal me even kort voorstellen. Ik ben Anna. Ik ben een vrouw van 82 jaar. Ik woon hier nu enkele jaren.

Ik ben getrouwd en heb één dochter en twee zonen. Ik heb een tweede dochtertje gehad, maar zij is overleden aan wiegendood. Mijn man is enkele jaren geleden overleden. Iedere dinsdag krijg ik bezoek van mijn oudste zoon. Ik heb 4 kleinkinderen.

Vroeger hadden we schapen, konijnen en varkens. Mijn ouders waren boeren en ik hielp vaak met het werk en het huishouden. Ik had één zus en drie broers.

Mijn man werkte in een autofabriek en ik deed het huishouden. We hadden ook een hond, zij heette Carol. Hier hebben we veel plezier mee beleefd.

Mijn geheugen is redelijk goed. Ik kan de namen van het personeel en de bewoners onthouden. Ik weet meestal goed waar ik ben en welke dag het is. Tijdens activiteiten val ik vaak in slaap. Ik heb een beetje moeite om mijn aandacht er altijd even goed bij te houden. Je moet me vaak aansporen en motiveren, zodat ik bij de pinken blijf.

Wekelijks ga ik naar de Heilige Mis. Ik doe ook altijd mee aan kookactiviteiten, dans- en muziekactiviteiten, geheugengym, weekkrant, kleine uitstapjes,

Ik luister graag naar muziek van vroeger en zing vaak met Mia en Rita liedjes.

Mijn goede vriendin waar ik veel contact mee heb is Mia. Ze is ook mijn kamergenote. Met haar familie heb ik ook veel contact. Het is altijd leuk als ze langskomen. Wij babbelen de hele dag door en kunnen bij elkaar ons verhaal kwijt.

In 2002 had Anna paranoïde-hypochondrische waandenkbeelden. Ze had ook soms storend gedrag. Haar score op de MMSE was in 2005 11/30. Volgens de KATZ-schaal bevindt Anna zich in categorie verwarde C.

3.3.3.4 Mia

Helaba,

Ik ben Mia. Ik ben een vrouw van 80 jaar. Ik woon ongeveer een jaar en half in het Geriatriesch Centrum. Voordat ik hier ben opgenomen woonde ik met mijn zoon thuis. Maar thuis werd het te moeilijk en mijn zoon kon de problemen moeilijk inschatten. Herhaaldelijk viel ik en in 2005 heb ik mijn heup gebroken door een val. Hierdoor ben ik opgenomen in Bonheiden en daarna ben ik doorverwezen naar hier, waar ik nu nog steeds verblijf.

Ik stap met een rollator en soms ben ik wel een beetje verward.

Dagelijks krijg ik bezoek van mijn kinderen of van mijn zus. Mijn familie staat altijd paraat om te helpen bij een uitstap en ze zingen en dansen heel graag mee.

Ik zit bij Anna, Pierre en Fons aan de tafel. Anna is een heel goede vriendin van mij en slaapt bij me op de kamer. Zij geniet ook van het bezoek van mijn familie. Ik moet toegeven dat ik een oogje heb op Pierre. Ik help hem regelmatig bij het eten en zorg ervoor dat hij nooit met een vuile mond aan tafel zit.

Ik doe regelmatig mee met activiteiten van de ergotherapeut en de animatrice. Zoals dans, zang, gym, koken, film, Ik kan heel erg genieten van een gesprekje of van individuele aandacht.

Vroeger ging ik graag dansen. Dan danste ik op de zolder omdat daar veel plaats was. Voor de rest had ik niet veel vrije tijd. Mijn moeder had reuma, dus moest ik haar veel helpen.

Ik maakte vroeger wel mijn eigen kleren. Niet voor andere mensen, want daar had ik geen tijd voor.

Op de MMSE behaalde Mia 20/30 in 2005. In 2006 scoorde ze nog 14/30. Haar oriëntatie in tijd en ruimte scoren zeer slecht. Ze hebben dementia Alzheimer bij haar vastgesteld. Mia bevindt zich in de categorie verwarde C van de KATZ-schaal.

3.3.3.5 Lea

Hoi beste lezer,

Ik wil me hier even kort voorstellen. Ik ben Lea, een vrouw geboren in 1929. Ik ben getrouwd, maar mijn man is overleden. Mijn man heeft vroeger altijd in de koolmijnen gewerkt. Ik heb in een erwtenfabriek gewerkt en deed het huishouden. Ik heb vijf kinderen, drie meisjes en twee jongens. Zij komen regelmatig op bezoek. Ook heb ik al drie kleinkinderen.

Ik luister heel graag naar Nederlandstalige muziek en kan deze liedjes nog heel goed meezingen. Soms reageer ik nogal emotioneel op deze liedjes. Naar de krant luister ik ook wel eens graag. Ik ga graag eens mee op uitstap. Het liefst wat ik doe is bingo. Meestal win ik ook wel iets. Af en toe kijk ik ook naar de televisie.

Vroeger moest ik vaak de kousen van mijn man 'stoppen' en ik breide ook heel veel. Ik las veel romans en ik deed ook wel eens graag een wandeling.

Mijn kamergenote Madeleine is een goede vriendin van mij. We doen vaak samen een wandelingetje door de gang met onze rollator. Zelf zoek ik niet echt contact op met anderen. Ik ben eerder aan de stille kant, maar geniet wel van het groepsgebeuren.

Men heeft vasculaire dementie bij Lea vastgesteld. In 2005 scoorde Lea 19/30 op de MMSE. Recent is zij nog eens getest geweest, en toen scoorde ze 21/30. Lea bevindt zich in categorie C van de KATZ-schaal.

3.3.3.6 Fons

Hallo,

Ik ben Fons. Ik ben dit jaar 80 jaar geworden. Ik ben opgenomen in het Geriatrisch Centrum nadat ik een aantal keren het bewustzijn heb verloren. Toen schokte ik helemaal. Ik werd helemaal blauw en had op dat moment hoofdpijn. Nadien was ik verlamd aan één zijde van mijn lichaam, maar na enkele uren was ik weer klachtenvrij.

Ik kon niet meer alleen wonen thuis en mijn kinderen hebben besloten om me hier te laten opnemen. De ene had het er al wat moeilijker mee dan de andere. Ik had er ook heel veel moeite mee. Ik ben hier dan een week geweest en daarna hebben ze me weer mee naar huis genomen. Maar uiteindelijk was het voor al mijn kinderen duidelijk dat het echt niet meer ging en hebben ze me toch terug gebracht. Nu ben ik hier wel gelukkig.

Ik ben getrouwd en heb 4 kinderen. Mijn vrouw is overleden. Ik ben opgegroeid op de boerderij.

Ik krijg regelmatig bezoek van mijn kinderen. Soms ben ik wat verward en dan zeg ik dat ik naar huis ga of dat ze me naar huis moeten brengen.

Ik zit altijd in de grote leefruimte. Ik doe niet echt vaak mee aan de activiteiten. Meestal ben ik er wel bij, maar doe ik niet mee. Ik kijk liever toe en doe op een passieve manier mee. Dit hangt van dag tot dag af, want soms doe ik ook actief mee.

In 2003 hadden ze een vermoeden dat Fons alzheimerdementie had. Toen hebben ze een MMSE afgenomen en toen scoorde hij 16 op 30. Een jaar later hebben ze nog eens een mini mental state afgenomen en toen scoorde hij 18/30. In 2006 hebben ze nog een MMSE afgenomen, toen scoorde Fons 10/28. Daarna hebben ze wel degelijk alzheimerdementie vastgesteld.

4 VERHALEN VOOR EN DOOR BEJAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt er meer informatie gegeven over het boek met verhalen van vroeger. Er wordt uitgelegd wat ik ermee wil doen en ermee wil bereiken.

Ik wil meegeven waarom deze verhalen belangrijk kunnen zijn voor bejaarden. Tenslotte wordt er ook een beeld gegeven hoe ik er aan begonnen ben, en hoe het uiteindelijk tot een boek is gekomen. De uitgeschreven verhalen kan je vinden in bijlage 3.

4.2 Wat

Het boek bevat foto's, teksten, afbeeldingen, verhalen en anekdotes van de bewoners over vroeger. Het geeft de bewoners de kans om alleen of met anderen terug te kijken naar het verleden. Het geeft hen een houvast wanneer ze over vroeger vertellen.

Zij kunnen aan de hand van dit boek fijne en soms ook minder fijne gebeurtenissen herbeleven. Dit herbeleven gebeurt zowel tijdens de herinneringsessies als later wanneer ze het boek lezen.

Alleen, of samen met familie, vrienden of personeel kan het boek worden doorbladerd of gelezen. Het voordeel van het boek door te nemen met iemand anders is uiteraard dat de bewoner de kans krijgt om met anderen over de verhalen te vertellen en van gedachten te wisselen. (BLOEMENDAL, GEELLEN, KOOT-FOKKINK, 1997)

4.3 Doel van het boek

4.3.1 Inleiding

Het resultaat van het boek en het opstellen ervan heeft verschillende doelen. In dit hoofdstuk wil ik meer duidelijkheid brengen bij de doelstellingen die ik voor ogen heb gehad en waarmee ik heb gewerkt. Ik heb mij voor deze doelstellingen gebaseerd op Bloemendal et al., 1997.

Eerst en vooral staat het herinneren op de voorgrond. Dit herinneren komt zowel bij de sessies als erna, wanneer het boek af is, aan bod. Maar ook warme zorg komt aan bod, vooral bij dementerende bewoners is dit een belangrijke doelstelling. Als laatste heeft het boek ook naar de begeleiding en familie toe een belangrijke functie.

Deze doelstellingen worden tijdens mijn stage bereikt door de herinneringsessies, en na mijn stage wanneer het boek af is. Niet alleen de bewoners die deelnamen aan de herinnering hebben iets aan het boek. Ook de andere bewoners kunnen het boek gebruiken.

4.3.2 Herinneren

Tijdens de herinneringsessies worden er bewust herinneringen opgehaald. De doelstellingen die hierbij komen kijken zijn uitgelegd in hoofdstuk twee.

Deze doelstellingen zijn ook toepasbaar op het boek zelf. Door in het boek te kijken, lezen of te bladeren kan de bewoner opnieuw herinneringen ophalen en er over vertellen. Hij kan genoeg beleven aan het spontaan opkomen van deze herinneringen. Dankzij het boek heeft de bewoner ook een houvast in zijn verhalen. Hij kan erop terugvallen wanneer er enkele herinneringen minder duidelijk zijn geworden. Hij kan genieten van de verhalen wanneer deze worden voorgelezen.

Via dit boek wil ik vooral de bewoners de gelegenheid geven om over hun eigen ervaringen te praten. Ik wil hen de kans geven om dit ook te doen tegen familie en personeel. Ik wil laten zien aan anderen dat het voor de bewoners heel belangrijk is om eens te vertellen over vroeger.

4.3.3 Warme zorg

Warme zorg wil de emotionele last verlichten met een omgevings- en begeleidingsvorm die gericht is op zoveel mogelijk herkenning, vertrouwde en geruststelling. De emotionele relatie tussen bewoner en begeleiding krijgt veel nadruk. Sleutelbegrippen in deze relatie zijn: nabijheid, beschikbaar zijn, intuïtie en een zorgende en moederlijke bejegening. Via de reminiscentiesessies en het boek wil ik werken aan deze warme zorg. Ik wil de bewoners zich veilig laten voelen bij de begeleiding en in zijn omgeving door de verhalen van vroeger naar boven te halen.

Het begrijpen van gesprekken van familieleden en personeel wordt voor de (dementerende) bewoners steeds moeilijker. Wanneer men dan af en toe het boek erbij neemt kunnen er vertrouwde thema's voor de bewoners aangereikt worden. Dit zal de bewoner een veilig gevoel geven.

Ik wil het boek als een hulpmiddel aanbieden in deze warme zorg. Het gaat er dus niet zozeer om de bewoner grip te bieden op de realiteit of zijn kennis, of om een levensbalans op te maken. Het gaat erom de bewoner gemoedsrust, geborgenheid en veiligheid te bieden. Het zal natuurlijk wel afhangen van bewoner tot bewoner welke thema's gemoedsrust en vertrouwen zullen geven.

4.3.4 Doel voor begeleiding en familie

Door dit boek wil ik de begeleiding en familie een beeld geven van het verleden van de bewoner. Dit is natuurlijk een heel algemeen beeld, maar het stelt de familie en de begeleiding wel in staat om het boek erbij te nemen en er meer over te vragen. Om de bewoner aan het woord te laten en hem te laten vertellen over vroeger. Ik wil de begeleiding en familie door dit boek aansporen om meer over het verleden te praten in plaats van het steeds over het heden te hebben.

Specifiek gericht naar de ergotherapie is dit boek ook zeer interessant. De ergotherapeut kan het boek in zijn reminiscentiesessies gebruiken, bijvoorbeeld om een verhaal als inleiding tijdens een reminiscentiesessie te gebruiken. De ergotherapeut krijgt door dit boek een beter beeld van de bewoners hun verleden.

Later wanneer de bewoners zich in een verder stadium van dementie bevinden, kunnen deze verhalen voorgelezen worden door familie of begeleiding.

4.4 Waarom

Waarom zouden bejaarden graag hun verhalen over vroeger op papier zien staan? Er zullen onder de bewoners wel heel veel verschillende motieven voor zijn.

Hier wil ik enkele redenen omschrijven waarom ze het fijn vinden dat hun verhalen worden neergeschreven.

- **Terugblik**
Men kan terugblikken op het tot dan toe geleefde leven. Men kan de gebeurtenissen uit het voorbije leven nog eens op een rijtje zetten om zo zicht te krijgen op hun levenslijn.
- **Rechtvaardiging**
Terugblikken en ordenen hangen nauw samen met verwerken: afronden, verantwoording afleggen, zoeken naar wat de motieven waren en rechtvaardigen van het tot dan toe geleefde leven.
- **Verwerking**
Door het aanbrengen van een ordening en het zicht krijgen op het voorbije leven vallen de dingen op hun plaats. Het zien van gebeurtenissen in een bepaalde volgorde geeft inzicht en verheldering.
- **Zelfbevestiging**
Het begrijpen van de eigen geschiedenis gebeurt altijd in een wisselwerking met anderen. Anderen herkennen het verhaal en geven er hun reactie op. Die anderen zijn de mensen in de groep die mee luisteren naar de verhalen van anderen.

Iedereen heeft een eigen verhaal. Dat blijkt ook als mensen hun verhalen kunnen delen met andere groepsleden. Er is een luisterend oor voor hun verhalen. Er zijn mogelijkheden om hun verhalen te vertellen en mee te delen aan anderen. Gehoord en gezien worden, dit alles helpt hen om zich weer gewaardeerd te voelen. Zelfwaardering, het gevoel iemand te zijn, ligt in het verlengde daarvan.

- **Het leven vasthouden**
Het snel voorbijgaande leven willen vasthouden, de verglijdende tijd in woorden bewaren. De neergeschreven verhalen als een tastbare uitbreiding van het geheugen.

Het is fijn om ervaringen, belangrijke gebeurtenissen en sfeerbeelden uit het leven op te schrijven in een verhaal. Het gaat voor de bejaarden allemaal zo snel en ze vergeten veel. Het is voor hen veel te belangrijk om het zomaar achter zich te laten en daarom willen we het opschrijven.

Er speelt ook een verlangen naar onsterfelijkheid in mee: het willen voortleven in de toekomst. Dit kan wanneer anderen het verhaal later kunnen lezen.

- **Doorgeven**
Iets van hun zelf, van uit hun tijd doorgeven aan kinderen, kleinkinderen, hulpverleners, Er is zoveel verloren gegaan van vroeger. Ze willen laten weten hoe het er in hun tijd er aan toe ging. (FRANSSEN, 1995)

4.5 Voorbereiding voor het maken van het boek

4.5.1 Inleiding

Vooraleer ik aan het boek begonnen ben moesten er nog enkele voorbereidende taken gedaan worden. Elk verhaal is voorafgegaan door een reminiscentiesessie. Deze reminiscentiesessies zijn eerst voorbereid door grondig onderzoekwerk.

Er moesten thema's gezocht worden die de bewoners interesseren, en waar ze veel over kunnen vertellen. Over deze thema's moest dus verdere informatie verzameld worden.

4.5.2 Thema's

Ik had op voorhand enkele thema's gezocht waarover de herinneringsessies zouden kunnen gaan. Ik had me vooral gebaseerd op thema's die een groot deel van hun leven inhielden, en die me veilig leken om over te praten. Met veilige thema's bedoel ik thema's die handelen over de fijne ervaringen en situaties in hun leven. Het is wel mogelijk dat er hier en daar een verhaal naar boven komt dat veel leed heeft berokkend, maar dit is onvermijdelijk. In sommige gevallen is het voor de bewoner een opluchting om zo'n verhaal te vertellen. Het is dus zeker niet mijn bedoeling om deze verhalen te vermijden en te negeren. Maar toch staan de fijne ervaringen en situaties op de voorgrond.

In mijn eerste sessie heb ik de verschillende thema's aangehaald, en gepolst bij de bewoners of ze deze thema's interessant vonden. Ik heb de bewoners zelf ook voorstellen laten doen over situaties en gebeurtenissen in hun leven waarover ze willen vertellen.

De volgende thema's zijn allemaal aan bod gekomen in de herinneringsessies en hierover zijn ook verhalen terug te vinden in het boek:

- Sinterklaas en zwarte piet en speelgoed van vroeger;
- het huishouden;
- het huwelijk;
- Kerstmis, Nieuwjaar en Drie Koningen;
- de kraamtijd;
- de schooltijd;
- de beroepen;
- vrije tijd.

Deze thema's komen uitgebreider aan bod in hoofdstuk 5.

4.5.3 Verzamelen van informatie

Nadat ik acht thema's had, moest ik hier informatie over zoeken. Mijn eerste bron van informatie waren mijn grootouders. Bij hen kon ik terecht voor de meest absurde vragen over hoe het er vroeger aan toe ging. Zij gaven me al veel informatie mee en voegden ook voorwerpen toe die te maken hadden met de onderwerpen over vroeger.

Door deze informatie kreeg ik een beter beeld over het onderwerp. Zo kon ik gericht mijn opzoekwerk verrichten via het Internet en vakliteratuur. Hier enkele veel gebruikte informatiebronnen:

- Levensboeken. Een handleiding voor hulpverleners in de ouderenzorg. Gert Bloemendal, Ronald Geelen & Angélika Koot-Fokink. Uitgeverij Intro, Baarn.
- Luisteren in je leunstoel. Handboek voorlezen aan ouderen. José Franssen. Uitgeverij Bohn Stafieus Van Loghum.

- De viooltjesreeks: De kraamtijd, Spelletjes van toen, De lagere school, De moestuin, De winkel, Maandag wasdag. Jansen C., Mémé boeken.
- The reminiscence handboek. Ideas for creative activities with older people. Caroline Osborn. Age Exchange, The Reminiscence Centre, London.
- Van vroeger. Levensverhalen schrijven met ouderen. José Franssen. Uitgeverij Bohn Stafieu Van Loghum.
- Internet: <http://www.verhalenvanvroeger.nl/>.

Wanneer ik zoveel mogelijk informatie bijeen gesprokkeld had, kon ik ook even terecht in de reminiscentiekast op mijn stageplaats. Deze kast is ingedeeld aan de hand van onderwerpen die vaak ter sprake komen. Er zijn heel wat triggers terug te vinden.

4.6 Het maken van het boek

4.6.1 Inleiding

Het uitschrijven van de verhalen was niet zo evident. Er zijn heel wat moeilijkheden bij komen kijken. In dit hoofdstuk wil ik jullie een zicht geven op hoe ik het uitschrijven heb ervaren en aangepakt.

4.6.2 Uitschrijven van de verhalen

Tijdens de reminiscentiesessies had ik mijn dictafoon bij, zodat ik de gesprekken van de bewoners kon opnemen. Helaas kon ik vaak niet het hele gesprek opnemen en was het soms ook heel onduidelijk om het te verstaan. In de helft van mijn reminiscentieproject heeft mijn dictafoon het begeven, en heb ik enkele weken moeten wachten vooraleer deze weer gerepareerd was.

Daarom nam ik tijdens elke sessie notities van wat de bewoners me vertelden. Het was soms moeilijk om de reminiscentiesessies te begeleiden en daarnaast ook nog te noteren. Maar naarmate de sessies vorderden verliep dit alsmaar beter. Het was ook niet storend voor de bewoners wanneer het eventjes stil was wanneer ik noteerde. Voor vele bewoners was deze korte stilte een moment om de juist vertelde gebeurtenissen te laten bezinken. Vaak kwam er daarna een reactie op.

Na elke sessie probeerde ik de verhalen uit te schrijven. Dit was niet altijd even makkelijk. Er kruipt toch wel heel wat tijd in, in het uitschrijven van deze verhalen.

Ik heb telkens geprobeerd om van alle verhalen en ervaringen van de bewoners één samenhangend verhaal te maken. Dit deed ik vooral omdat vele verhalen van de bewoners overeen stemden met elkaar. De bewoners vulden elkaar ook vaak aan tijdens de sessies zodat het me mooier leek om van alle verhalen één geheel te maken.

4.6.3 Het uitzicht van het boek

Er zijn enkele voorwaarden verbonden aan het boek, waar ik rekening met gehouden heb. Deze voorwaarden zijn gebaseerd op Bloemendal et al., 1997.

- Ik heb ervoor gezorgd dat er bladzijden kunnen toegevoegd worden en verwijderd. Zo kunnen er nieuwe verhalen bijkomen in het boek. Maar er kunnen ook oude verhalen aangepast worden of weggelaten.

- Voor een optimale bescherming tegen vlekken en het lossen van foto's te voorkomen zijn alle pagina's geplastificeerd.
- Ik heb gekozen voor zwaarder papier (120 g) zodat het voor de bewoners makkelijker is om een bladzijde om te draaien. Hierdoor is het boek ook steviger en kan het langer meegaan.
- Door de vele foto's in het boek is het ook geschikt voor bewoners die niet kunnen lezen. Ze kunnen via deze foto's ook herinneringen ophalen en verhalen vertellen.
- Ik heb gekozen om de tekst met de computer uit te typen. Dit is duidelijker en makkelijker te lezen dan een handschrift. Het lettertype heeft wel iets weg van een geschreven handschrift, waardoor het boek een persoonlijke toets krijgt.
- Het lettertype is groot (20 ptn) en de alinea-afstand is 'anderhalf'. Hierdoor is de tekst overzichtelijk en duidelijk.
- De verhalen zijn geschreven vanuit het perspectief van de bewoners. Zij zijn dan ook diegene die al deze verhalen hebben verteld. Dit is de meest persoonlijke manier om verhalen op te schrijven.
- Tenslotte heb ik ervoor gezorgd dat het voorblad aantrekkelijk is, zodat je zin krijgt om in het boek te bladeren en te lezen. Via dit voorblad wil ik duidelijk maken waar het boek over gaat en wat ze er van kunnen verwachten.

4.7 Besluit

Het was zeker en vast niet makkelijk om van de verschillende verhalen een mooi geheel te maken en dit tenslotte uitwerken tot een boek.

Het hele proces, van informatie opzoeken tot het maken van een boek, is een hele ervaring. Het is zeker en vast niet eenvoudig, maar met enige moed en doorzettingskracht is het zeker en vast haalbaar.

Ik denk dat het boek zowel voor stagiairs als voor ergotherapeuten in het werkgebied te verwezenlijken is. Wanneer het tijdsgebrek de grootste hindernis is, kan men steeds de bewoners zelf inschakelen. Je kan het vertellen van de verhalen meteen koppelen aan het opschrijven ervan. Zo worden de bewoners op een nog actievere wijze betrokken bij het verhalenboek.

5 BESPREKING VAN MIJN REMINISCENTIESESSIES

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik mijn reminiscentiesessies praktisch omschrijven. Ik wil een globaal beeld geven van mijn aanpak, maar ik wil ook elke sessie afzonderlijk behandelen.

De criteria die in dit hoofdstuk worden vermeld zijn criteria waarmee ik te werk ben gegaan. In theorie zijn er zeer veel criteria waar je rekening mee kan houden, maar ik heb ze niet allemaal kunnen toepassen. Mijn criteria zijn wel gebaseerd op deze.

5.2 Eigen reminiscentiecriteria

Enkele criteria die ik belangrijk vind en waarmee ik rekening gehouden heb:

- De sessie mag niet te lang duren, ongeveer een uur. Vaak wordt er geopteerd om tijdens de reminiscentiesessie een koffiepauze in te lassen. Dit heb ik tijdens mijn reminiscentiesessies bewust niet gedaan, omdat het simpelweg niet haalbaar was.
- De bewoners zullen steeds persoonlijk uitgenodigd worden. Dit wil ik doen om veiligheid te bieden en het zelfwaardegevoel van de bewoners te verhogen.
- De frequentie van de verschillende sessies moet gelijk zijn. Er mag geen grote tijdsparre zijn tussen twee bijeenkomsten. Hiermee bedoel ik dat er iedere week een nieuwe sessie is. Je mag niet zomaar willekeurig sessies doen en er bijvoorbeeld een tijdsparre van drie weken tussen laten. Op die manier kan er moeilijk een vertrouwensrelatie opgebouwd worden. Hiermee heb ik zoveel mogelijk rekening gehouden. Daarom is de reminiscentie ook in de Kerstvakantie doorgegaan.
- De onderwerpen die besproken worden tijdens de sessies moeten positieve herinneringen oproepen. Het is altijd mogelijk dat er tijdens de reminiscentiesessies ook eens een negatieve herinnering wordt verteld, dit kan je moeilijk vermijden.
- De groepssamenstelling: een groep van 6 à 8 personen is ideaal. Tijdens mijn reminiscentiesessies bestond de groep uit 6 bewoners van de afdeling. Het viel wel eens voor dat iemand van de bewoners niet aanwezig kon zijn. Deze bewoner werd dan niet vervangen. Het geeft de bewoners vertrouwen als de groep hetzelfde blijft.
- Homogene samenstelling: op gebied van gespreksniveau hebben we de groep zo homogeen mogelijk gemaakt. De bewoners kunnen allemaal herinneringen ophalen en deze ook verwoorden.
- Gemengde groep: Zowel mannen als vrouwen zijn welkom tijdens de reminiscentie. Je kan enkel werken met vrouwen, enkel mannen of beide. Mijn reminiscentiegroep bestond uit beide. Zo ontstond er een dynamiek tussen de mannen en vrouwen. Het is ook interessant voor mannen, omdat er niet zoveel mannenactiviteiten zijn.

5.3 Lokaalvoorwaarden

De sessies gaan steeds door in hetzelfde lokaal, namelijk het salon van de afdeling. Er wordt een tafel in het midden geplaatst waarop de triggers liggen. Rond deze tafel worden comfortabele stoelen geplaatst.

Enkele criteria waar het lokaal aan moet voldoen:

- er is voldoende licht in het lokaal;
- het is een afgesloten ruimte;
- de bewoners zitten comfortabel;
- er zijn geen storende elementen op de achtergrond, zoals radio of televisie.

5.4 Begeleiding

Er zijn een aantal belangrijke zaken rond begeleiding die ik heb toegepast tijdens de reminiscentiesessies.

Zo is het in de eerste plaats belangrijk dat de begeleider gepaste vragen kan stellen. Deze vragen worden dus best grondig voorbereid. In het begin worden er meer algemene vragen gesteld, maar naargelang de sessies vorderen zullen de vragen meer persoonlijker worden. Naarmate de tijd vordert kan je de vragen beter afstellen op de bewoners omdat je ze beter leert kennen. Ik zal steeds om verduidelijking vragen wanneer er zaken aan bod komen die ik niet begrijp. Af en toe worden de verhalen van de bewoners samengevat zodat ik kan controleren of het juist begrepen is.

Er moet rekening gehouden worden met de verdeling van de aandacht tussen de bewoners. Ik moet er over waken dat de bewoners ongeveer evenveel aan het woord komen.

Als begeleider dien je interesse te vertonen wanneer de bewoner zijn verhaal doet. Dit kan zowel verbaal als non-verbaal gebeuren. Door af en toe te knikken, vragen te stellen, bevestiging te geven,

De bewoners zullen gedurende deze weken steeds gemotiveerd en aangemoedigd worden om actief mee te doen. Ik probeer de bewoners af te remmen wanneer ze gaan uitweiden naar andere onderwerpen.

Als begeleider moet je ervoor zorgen dat er een veilige, aangename sfeer in de groep heerst. Door deze sfeer te creëren zal de bewoner zich veiliger voelen en zal hij de sessies aangenamer ervaren. Deze veilige sfeer kan gecreëerd worden door:

- de reminiscentiesessies in een door hen gekend lokaal te laten doorgaan;
- het communicatieniveau aanpassen aan de groep;
- geen waarde-oordeel uitspreken als begeleider;
-

Naargelang de sessies vorderen zal de begeleidingsstijl veranderen. In het begin zullen de sessies nog heel strikt begeleid worden, zodat de bewoners een beeld krijgen van de opbouw en inhoud van de reminiscentie. Eerst zullen de sessies waarschijnlijk nog wat onwennig zijn, maar naarmate deze vorderen, leren de bewoners elkaar beter kennen en raken ze meer vertrouwd met de opbouw er van.

Bij het begin van de sessie zal ik me eerst voorstellen. Ik geef de bewoners een woordje uitleg over wat we de komende weken gaan doen. Er volgt wat meer informatie over mijn eindwerk en over de verhalen die ik ga opschrijven en bundelen.

De reminiscentiesessies noemen we: 'praten over vroeger'. Ik heb de reminiscentie zo genoemd zodat het voor de bewoners makkelijker te begrijpen is.

5.5 Gerichte doelstellingen

Er zijn heel wat doelstellingen die ik via de reminiscentie wil bereiken. Hier wil ik alle doelstellingen weergeven waar ik gedurende de reminiscentiesessies naartoe gewerkt heb:

- de bewoners leggen sociale contacten;
- de bewoners versterken hun gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen;
- de bewoner heeft een fijne en aangename dagbesteding;
- de bewoner kan positieve herinneringen ophalen;
- de bewoner herbeleeft het verleden;
- de bewoner prikkelt zijn zintuigen;
- de bewoner gebruikt actief zijn langetermijngeheugen.

5.6 Verloop

De reminiscentiesessies kennen telkens een vast verloop. Dit geeft de bewoners een gevoel van veiligheid.

- Inleiding: Er wordt nog eens duidelijk gemaakt waarom we hier samen aanwezig zijn Er wordt nagegaan of iedereen aanwezig is. Wanneer er iemand afwezig is wordt er ook uitgelegd waarom deze bewoner er niet is.
- Korte terugblik op de vorige sessie: Eventueel wordt het verhaal van de vorige sessie even voorgelezen.
- Inleiding van het thema: Er wordt een korte schets gegeven waarover deze reminiscentiesessie gaat handelen.
- Reminisceren: De bewoners mogen hun ervaringen vertellen aan elkaar.
- Afronden: Er wordt een kleine evaluatie gehouden over deze sessie. Ik geef kort een schets van de volgende sessie en bedank de bewoners om aanwezig te zijn.

De sessies zullen op beide afdelingen doorgaan op maandag. Op afdeling 6 gaat de sessie door in de voormiddag en op afdeling 1 in de namiddag.

Een reminiscentiesessie op afdeling 6:

Vanaf 09.45 uur: De bewoners worden uitgenodigd en worden meteen begeleid naar het salon. Anders bestaat de kans dat ze vergeten waarvoor ze zijn uitgenodigd. Het is ook moeilijk voor hen om te onthouden waar het salon is.

Door de begeleiding voelen ze zich veiliger en worden ze minder snel geconfronteerd met het feit dat ze af en toe zaken vergeten.

10.00 uur: Rond 10.00 uur begint de sessie.

10.00 – 10.05 uur: Er wordt kort verwoord waarover de sessie zal handelen.

10.05 – 10.50 uur: Reminiscentie over het onderwerp.

10.50 – 11.00 uur: Afronden van de sessie. Een kleine evaluatie houden en heel kort iets vertellen over de volgende sessie.

11.00 uur: De bewoners kunnen weer naar hun kamer of naar de leefruimte.

Een reminiscentiesessie op afdeling 1:

Vanaf 13.45 uur: De bewoners worden persoonlijk uitgenodigd. Enkele bewoners worden begeleid naar het salon, maar de meeste weten waar ze moeten zijn en kunnen zelfstandig naar de sessie komen.

14.00 uur: Rond 14.00 uur begint de sessie.

14.00 – 14.05 uur: Er wordt kort verwoord waarover de sessie zal handelen.

14.05 – 14.50 uur: Reminiscentie over het onderwerp.

14.50 – 15.00 uur: De sessie afronden. Een kleine evaluatie houden en kort vertellen over de volgende sessie. Eventueel vragen of de bewoners eigen triggers willen meebrengen.

15.00 uur: De bewoners kunnen weer naar hun kamer.

5.7 Reminiscentiesessies

5.7.1 Sinterklaas

Deze reminiscentiesessie is een voorbeeldsessie zodat ik een beeld krijg hoe dit verloopt in het Geriatriesch Centrum Damiaan.

5.7.1.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- snoep en koekjes (speculaas, letterkoekjes, gummofjes, ...);
- mandarijntjes;
- lappenpop;
- knuffelbeer;
- bikkels en knikkers;
- oude trein;
- houten paard;
- foto's van Sinterklaas en Zwarte Piet;
- de zak van Zwarte Piet;

- Sinterklaasliedjes op cd en een radio;
- het boek van Sinterklaas;
- de staf van Sinterklaas;
- Kledij van Sinterklaas en Zwarte Piet.

Figuur 5.1: Sinterklaas en Zwarte Piet (VERRE VERWANTEN, S.A.)

Vragenlijst:

- Wanneer vieren we Sinterklaas?
- Waaraan denk je als je het woord Sinterklaas hoort?
- Wat werd er vroeger aan de kinderen over Sinterklaas verteld?
- Vanaf wanneer wisten jullie dat Sinterklaas echt niet bestaat?
- Werd Sinterklaas alleen thuis gevierd of ook op school, op het werk, in de jeugdbeweging, ... ?
- Werd er met Sinterklaas iets speciaals gegeten of gedronken?
- Wanneer moesten jullie je klomp/schoen zetten?
- Kregen de kinderen alleen thuis Sinterklaas of ook bij de grootouders?
- Wat vonden jullie ervan om zelf Sinterklaas te spelen?
- Nu kan iedereen Zwarte Piet spelen, was dat vroeger ook zo?
- Kon je vroeger overal speelgoed kopen of waren er speciale speelgoedwinkels?

5.7.1.2 Observaties

- **Afdeling 1**

- Het valt meteen op dat Roger duidelijk zijn eigen mening heeft en dat hij het laatste woord wil. Hij is heel vaak aan het woord.
- Fien en Guy herhalen vaak hetzelfde verhaal wat ze zonet verteld hebben.
- Frans is een stillere bewoner, maar als je hem goed betreft bij het gesprek vertelt hij ook zijn verhaal.

- **Afdeling 6**

- Mia wou niet meegaan omdat haar familie er was. Ook nadat ik voorstelde om haar familie mee te nemen, weigerde ze. Maar ze beloofde me dat ze de volgende keer wel mee zou gaan.
- Luc is veel aan het woord.
- Lea had bezoek, haar familie is mee komen luisteren. Lea is meer aan de stille kant, maar je kan wel zien dat ze geniet van de verhalen die er verteld worden.

5.7.1.3 Evaluatie

Na de eerste sessie is het al heel duidelijk dat de reminiscentie heel anders verloopt op de twee afdelingen.

Ik heb eerst navraag gedaan naar onderwerpen die de bewoners interesseren. Als we onderwerpen nemen waar de bewoners graag over praten, zullen ze aandachtiger zijn en er ook meer over willen vertellen. Enkele onderwerpen die uit deze vragenronde zijn gekomen zijn; 'kwajongensstreken', de tuin en het huis, het soldatenleven en kinderen. Deze onderwerpen heb ik grotendeels proberen te plaatsen in mijn sessies, zodat ze aan bod kwamen.

De bewoners werden goed geïnformeerd, zodat ze zich veilig voelden. Doordat er al heel wat triggers op de tafel lagen, waren de bewoners meteen geïnteresseerd en werden ze meteen geprikkeld. Ze bekeken de voorwerpen, namen ze eens vast en begonnen erover te praten. Tijdens de reminiscentie werden ze er niet door afgeleid. De bewoners die nog moesten wachten op andere bewoners konden al rustig de voorwerpen bestuderen.

Omdat er bezoek was bij enkele bewoners van afdeling 6 hebben we het bezoek meteen ook uitgenodigd. Op deze manier kon dit bezoek ook kennis maken met de reminiscentie en gaven ze zelf ook inbreng over hun generatie.

Omdat de visie vanuit de instelling vooral gericht is op groepsactiviteiten waren er vele bewoners, naast de vaste groep, die ook wilden meedoen. Het is moeilijk om deze bewoners te weigeren, omdat ze gewoon zijn om aan alle activiteiten die georganiseerd worden mee te doen. Er waren ook enkele bewoners die al vóór de reminiscentiesessie begon in het lokaal klaarzaten. Bij deze eerste sessie hebben we hen laten meedoen, maar in de toekomst wil ik dit liever vermijden.

De eerste reminiscentiesessie is doorgedaan op een woensdagvoormiddag voor afdeling 1 en een donderdagnamiddag voor afdeling 6. Omdat er op donderdagnamiddag heel veel bezoek komt verhuizen we de reminiscentie naar maandag.

5.7.2 Het huishouden

5.7.2.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- strijkijzer van vroeger;
- potten en pannen van vroeger;
- een koffiepot van vroeger;
- een kookschort;
- een kookboek;
- groenten uit de tuin;
- foto's van een draaivat;
- foto's van een Leuvense stoof.

Figuur 5.2: Het huishouden (BIAJAC, S.A.)

Vragenlijst:

De keuken:

- Wat kookten jullie vroeger zoal?
- Is het eten van vroeger hard veranderd tegenover nu?
- Aten jullie vaak hetzelfde?

- Hoe hebben jullie leren koken?
- Op wat kookten jullie vroeger?
- Hadden jullie allemaal een 'Leuvense stoof'?
- Waar stond deze 'Leuvense stoof'?
- Hadden jullie een kookboek? ('Boerinnenbond')
- Gebruikten jullie die kookboek vaak of kenden jullie de recepten vanbuiten?
- Kookte enkel de vrouw, of deed de man dit ook?
- Kwamen de groenten uit de eigen tuin?
- Was er vroeger een groentemarkt waar men wekelijks naartoe ging?
- Kwam het vlees van het eigen vee?
- Aten jullie rijst en spaghetti?
- Bakten jullie je brood zelf?
- Hadden jullie een oven?

Wassen en strijken:

- Hoe verliep het wassen en strijken vroeger?
- Hadden jullie al een strijkijzer op elektriciteit?
- Wat deden de mannen in het huishouden?
- Gingen de vrouwen werken?
- Hoe wasten jullie de kleren vroeger?
- Wat werd er nog allemaal gedaan buiten koken, wassen en strijken?
- Wat vinden jullie nu van alle elektrische huishoudtoestellen? Zoals een wasmachine, een elektrisch strijkijzer, een elektrisch kookfornuis, een stofzuiger,

Het huis en de tuin:

- Hoe was de indeling van het huis?
- Wat was de belangrijkste kamer, waar bracht men de meeste tijd door?
- Moesten jullie ook in de tuin werken?
- Hadden jullie huisdieren? Wie zorgde hiervoor?
- Had iedereen een groentetuin?

- Werden er ook groenten verkocht?

5.7.2.2 Observaties

• **Afdeling 1**

- Roger en Lily kennen elkaar van vroeger. Ze helpen elkaar bij het ophalen van herinneringen. Ze vullen elkaar aan, en als ze iets niet goed meer weten vragen ze het aan elkaar.
- Fien heeft haar moeder verloren toen zij nog maar 3 jaar was. Dit vertelt ze tijdens de reminiscentie een aantal keer.
- De bewoners hadden veel te vertellen. Het was moeilijk om me op één bewoner te richten, omdat ze allemaal iets wilden zeggen.
- In deze groep is er een leeftijdsverschil dat je opmerkt. Roger heeft vaak heel andere verhalen dan Frans. Wanneer ik vraag 'was dat vroeger ook al zo?' antwoorden er sommigen 'neen' en sommigen 'ja'.

• **Afdeling 6**

- Hier verliep de reminiscentie veel rustiger. Ik had het gevoel dat de bewoners meer naar elkaar luisterden en elkaar lieten uitspreken.
- Wanneer ik Mia bij een gesprek probeer te betrekken door haar een vraag te stellen heeft ze soms moeite om zaken van vroeger te herinneren.
- We zijn tijdens deze sessie ook wat verder in gegaan op het werken op het veld. Hier was heel veel reactie op en hier konden de bewoners over blijven vertellen.

5.7.2.3 Evaluatie

Dit was de eerste reminiscentiesessie die ik alleen heb begeleid. Ik kon duidelijk merken dat de bewoners van beide afdelingen er van genoten hebben om te praten over vroeger. Er was wel een groot verschil tussen de twee reminiscentiesessies. Op afdeling 6 bestond mijn begeleidende functie er vooral uit om de bewoners aan te moedigen om te vertellen. Dit deed ik door vragen te stellen. Als begeleider moest je het hele gesprek op dreef brengen.

Op afdeling 1 was mijn begeleidende functie juist het omgekeerde. Daar moest ik er voor zorgen dat iedereen zijn verhaal kon doen zodat ze allemaal eens aan het woord konden komen. Hier hadden ze heel veel te vertellen. Ik moest er ook voor zorgen dat ze niet te hard zouden uitweiden naar andere onderwerpen.

Ik had op voorhand gedacht dat de mannen zich tijdens deze reminiscentiesessie meer afzijdig zouden houden, maar niets was minder waar. Ze vertelden evenveel als de vrouwen over het huishouden.

Ik vroeg me af of ik op afdeling 1 de groep soms moest intomen, wanneer ze heel erg door elkaar aan het praten waren. Tijdens deze reminiscentiesessie leek het me één en al chaos. Maar uiteindelijk heb ik besloten dat ik dit niet ga doen. Het is voor de bewoners juist leuk dat ze kunnen vertellen wat hen te binnen schiet. Als ik hen ga vragen om te wachten met hun verhaal gaan ze het misschien niet meer weten.

5.7.3 Het huwelijk

5.7.3.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- trouwfoto's van vroeger;
- uitnodigingen voor een trouwfeest (vroeger en nu);
- menukaarten;
- trouwboekje en trouwringen;
- huwelijksonderricht;
- telegrammen en kaartjes.

Figuur 5.3: Het huwelijk

Vragenlijst:

Verliefd:

- Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?
- Hoe oud waren jullie toen?
- Werd je meteen aan de ouders voor gesteld?
- Hebben jullie veel liefdes gehad voor je man/vrouw?
- Hoe was die eerste kus? (Mijn groot tante dacht dat ze toen zwanger was?!)

Verloofd:

- Hoe vroeg men elkaar ten huwelijk?
- Moest men toestemming krijgen van de ouders?
- Kregen de vrouwen een verlovingsring?

- Mochten jullie al samen wonen voor je getrouwd was? Of samen slapen?

Getrouwd:

- Hadden jullie een lang wit trouwkleed of een donkere rok met blouse?
- Sinds wanneer kwamen de lange witte trouwkleden? Was dit iets voor rijkere mensen?
- Werde het trouwfeest vroeg op voorhand voorbereid?
- Vrouwen, met wie zijn jullie je trouwkleed gaan kopen?
- Heeft er iemand zijn trouwkleed zelf gemaakt?
- Weten jullie hoe het komt dat men nu in het wit trouwt?
- Hadden jullie een trouwring? En hebben jullie die nu nog?
- Wat kregen jullie als trouwcadeau?
- Werden de huizen dan versierd?
- Waar werd het trouwfeest gevierd?
- Was er dan een speciaal diner?
- Wie maakte dat?

Vragen over triggers:

- De menukaart was in een gedicht. Was dit bij jullie ook?
- Wat is het boekje 'huwelijksonderricht'? Kregen jullie dit ook?
- Mijn grootouders kregen vele telegrammen en kaartjes. Was dit bij jullie ook het geval?
- Hoe zag de uitnodiging er bij jullie er uit? De stijl van vroeger keert soms terug maar soms is het ook helemaal anders.
- Was het duur om trouwfoto's te laten nemen? Had iedereen trouwfoto's?
- Nu geven ze vaak een bedankingskaartje omdat je naar het trouwfeest bent gekomen. Was dat bij jullie ook zo?

5.7.3.2 Observaties

- **Afdeling 1**

- Juul was er vandaag niet. Hij was voor een onderzoek naar het ziekenhuis.
- Guy is goed bevriend met Juul Hij wilde echt niet mee naar de reminiscentiesessie. Hij had er moeite mee dat zijn goede vriend in het ziekenhuis lag en wilde liever op zijn kamer blijven.

- Fien had een trouwfoto bij. Ze vertelde dat het de trouwfoto van haar zoon was, maar eigenlijk was het een trouwfoto van haarzelf. Ze vertelde ook heel veel over haar zoon maar ze vertelde niet dat hij gestorven was. Het leek er eigenlijk op dat hij nog leefde wanneer ze dit alles vertelde.
- Roger en Frans vertelden allebei heel open over hun relatie met hun vrouw. Het leek er op dat ze al veel vertrouwen hadden gekregen in de groep.

- **Afdeling 6**

- Emma en Luc zijn getrouwd. Zij hadden hun trouwalbum bij. Ze vertelden hoe ze elkaar hadden ontmoet. Het leek er even op dat ze heel even weer een twintiger waren.
- Luc is heel vaak aan het woord. Hij vertelt hele lange verhalen en is steeds heel enthousiast.
- Anna en Fons genieten echt van het luisteren naar de verhalen. Ze zijn meestal stiller, maar luisteren wel heel actief mee.
- Mia zegt vaak: 'Ik had twee zussen, dus ...'. Over haar zussen vertelt ze veel, en wanneer ik haar iets vraag antwoord ze dit ook.
- Fons is ook meer aan de stillere kant maar wanneer ik hem goed bij het gesprek betrek vertelt hij ook veel. Soms begint hij te vertellen over onderwerpen waar we het helemaal niet over hebben.

5.7.3.3 Evaluatie

Doordat de reminiscentiesessie niet over trouwen alleen handelde, maar ook over verliefdheid, elkaar ontmoeten, verloven, samenwonen, ontmoeten van de ouders, ... verliep deze sessie heel vlot. Ik denk dat wanneer we het enkel over trouwen zouden hebben we snel uitgepraat zouden zijn.

Ik had gevraagd aan de bewoners om zelf ook foto's mee te brengen, zodat ze hierover zouden kunnen vertellen. Er was zelfs een bewoner die een volledig album bij had.

Op afdeling 1 werd er al heel vertrouwelijke informatie verteld. Het kan misschien komen omdat we tijdens deze sessie met maar 4 bewoners waren in plaats van met 6. Maar het kan natuurlijk ook zijn dat de bewoners zich al zeer vertrouwd voelden met de reminiscentiesessies en dat ze geen angst hadden om hun verleden bloot te leggen. Tijdens deze sessie heb ik de twee bewoners die niet meekwamen niet vervangen. Dit ga ik in de toekomst ook nooit doen, anders gaat het vertrouwen en de veiligheid in deze groep misschien verloren gaan.

Ik wil tijdens de volgende sessie er op toezien dat Luc niet teveel aan het woord is. Ook al genieten enkele andere bewoners van zijn verhalen. Toch wil ik de andere bewoners ook de kans geven om iets te vertellen.

Ik moet erop toezien dat ik Mia op een goede manier bij het gesprek betrek. Daarnaast moet ik soms opletten met mijn vraagkeuze want soms lijkt het alsof ik haar afschrik met mijn vragen ook al heb ik alleen maar goede bedoelingen. Mia heeft soms heel veel moeite om te vertellen over vroeger. Ik denk dat ik mijn vragen beter als volgt kan formuleren: 'Mia wil jij hier ook iets over vertellen?'

5.7.4 De schooltijd

5.7.4.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- krijtjes en een lei;
- schoolfoto's van vroeger;
- oude vulpen;
- foto van een griffel;
- foto's van de communie.

Figuur 5.4: De schooltijd

Vragenlijst:

De school:

- Hoe zag de klas er uit?
- Waren er vroeger kleuterklasjes?
- Hadden jullie in de klas een kachel staan? Wie deed deze aan?
- Zaten jullie op een kostschool, of gingen jullie elke dag op en af?
- Zaten jullie op een gemeente- of katholieke school? Of bestond dit onderscheid vroeger nog niet?

- Mochten meisjes en jongens al samen naar school? Waren er twee aparte gebouwen?
- Wat vinden jullie ervan dat kinderen nu wel gemengd les krijgen?
- Om hoe laat begon de school?

De lessen en huiswerk:

- Kregen jullie veel huiswerk?
- Kregen jullie les van zusters?
- Kregen jullie kooklessen en lessen over het huishouden?
- Hoe waren de leerkrachten vroeger? Waren ze heel streng? Welke straffen waren er vroeger?
- Heeft er iemand straf moeten schrijven vroeger?
- Heeft er iemand slagen gekregen van de stok? Of met zijn knieën op het trapje moeten zitten?
- Welke lessen kregen jullie? Kregen jullie ook al Frans?
- Hadden jullie een pennenzak?
- Met welke hand schreven jullie?
- Met wat schreven jullie? Met een vulpen?

De speeltijd:

- Gingen jullie graag naar school?
- Waren er toen ook al schoolreizen?
- Wat speelden jullie op de speelplaats?
- Speelden jullie na school ook nog veel?

Godsdienst:

- Moesten jullie eerst naar de mis, voor je naar school ging?
- Deden jullie je eerste communie?
- En je plechtige communie?
- Kregen jullie lessen voordat je je communie moest doen? (Catechese?)

Overig vragen:

- Tot hoe lang zijn jullie naar school gegaan?
- Wat vinden jullie van de schoolplicht tot 18 jaar?
- Moesten jullie uniformen dragen?
- Hoe gingen jullie naar school?
- Waren er al schoolfoto's? Konden jullie die dan kopen?
- Gingen jullie meteen werken na dat jullie van school kwamen? Diegene die wel nog verder gingen studeren, waren dit meestal rijke mensen?

5.7.4.2 Observaties

• **Afdeling 1**

- Guy kwam vandaag weer niet mee. Dit is nu de tweede keer. Maar er moesten nieuwe batterijen in zijn hoorapparaatje. En zonder hoorapparaat was het voor hem heel moeilijk om te luisteren naar hetgeen wat de bewoners vertelden.
- Roger zijn verhalen komen vaak verwijtend over. Hij betreurt het hoe het er nu aan toe gaat met 'de jeugd van tegenwoordig'.

5.7.4.3 Evaluatie

Op afdeling 6 heb ik geen reminiscentie gedaan omdat bijna iedereen buikgriep had. Er hing dan ook een bedrukte sfeer. Ik vond het dan ook niet gepast om de sessie door te laten gaan

Ik ga proberen om deze reminiscentiesessie op afdeling 6 toch nog deze week te laten doorgaan. Maar als dit deze week niet meer lukt, zal ik deze sessie laten vallen. Want volgende week is het Kerstvakantie. Daarin ga ik een reminiscentiesessie doen rond het thema Kerstmis. Het is moeilijk om mijn sessies allemaal te verschuiven voor deze ene sessie.

Op afdeling 1 verliep de reminiscentie vrij goed, maar ze was wel wat vroeger gedaan als anders. Toch hebben de bewoners heel wat afgelachen met wat ze vroeger allemaal uitstaken.

In het begin zat ik een beetje verveeld met de korte reminiscentiesessie op afdeling 1. Maar uiteindelijk kan ik beter een beetje vroeger stoppen dan blijven door te vragen over hetzelfde. Het belangrijkste is dat de bewoners hun verhaal hebben kunnen doen, of dit nu wat korter of langer duurt.

Het was wel opvallend dat de vrouwen veel gehoorzamer waren dan de mannen vroeger. De vrouwen herinnerden zich niet meer dat ze ooit gestraft zijn.

5.7.5 Kerstmis, Nieuwjaar en driekoningen

5.7.5.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- Kerstversiering (slingers, kerstballen, sterren, ...);
- Kerstboom;
- foto's van Kerstfeesten;
- een kerststal;
- cd met Kerstliedjes;
- Kerstliedjes op papier;
- Kerstkaartjes;
- cadeautjes;
- Kerstgebak;
- dennengeur;
- Kerstverhaal.

Figuur 5.5: Kerstmis (OUD & NIEUW ARCHIEF, 2004)

Vragenlijst:

Kerstmis:

Versiering:

- Hadden jullie een Kerstboom?
- Versierden jullie die?
- Waren er al kerstballen, lichtjes en slingers?
- Hadden jullie een Kerststal?
- Wanneer mocht kindje Jezus in de stal?
- Wanneer vieren we Drie Koningen?
- Maakten jullie zelf versiering?
- Stuurden jullie Kerstkaarten naar de mensen?

Eten en drinken:

- Wat aten jullie met Kerstmis?
- Was er een speciaal nagerecht?
- Aten jullie dan meer dan gewoonlijk?
- Kwam de familie ook eten?
- Of gingen jullie bij de familie eten?
- Wat dronken jullie met Kerstmis?
- Was er ook iets van sterke drank of wijn?
- Waren jullie dronken met Kerstmis?

Zingen:

- Zongen jullie Kerstliedjes?
- Kennen jullie nog enkele Kerstliedjes?
- Zongen jullie in de mis?
- Deze mis, was die 's avonds of middernacht?

Kledij:

- Hadden jullie met Kerstmis speciale kleren aan?
- Waren jullie dan mooier gekleed?
- Of gewoon warmer?
- Kregen jullie nieuwe kleren voor Kerstmis?

Cadeautjes:

- Werden er met Kerstavond cadeautjes uitgedeeld?
- Werden er met Kerstmis cadeautjes uitgedeeld?

- Zoja, wat kregen jullie dan?
- Zoneen, was dit iets voor de rijkere mensen?

Advent:

- Hadden jullie een adventskrans?
- Maakten jullie deze zelf?
- Stond er in de kerk een adventskrans?

Nieuwjaar en Drie Koningen:

Zingen:

- Gingen jullie 'Nieuwjaarszingen'?
- Wat kregen jullie dan van de mensen?
- Gingen jullie Drie Koningen zingen?
- Waren jullie dan verkleed?
- Kregen jullie dan iets van de mensen?

Vieren:

- Vierden jullie Nieuwjaar uitbundig?
- Was er vuurwerk?
- Deden jullie dan mooie kleren aan?
- Deden jullie met driekoningen iets speciaal?
- Aten jullie dan iets speciaal?

Eten en drinken:

- Wat aten jullie met Nieuwjaar?
- Was er een speciaal nagerecht?
- Was er meer eten dan anders?
- Kwam de familie ook eten?
- Of gingen jullie bij de familie eten?
- Wat dronken jullie met Nieuwjaar?
- Was er ook iets van sterke drank of wijn?
- Waren jullie dronken met Nieuwjaar?

Nieuwjaarsbrief:

- Lazen jullie ook een Nieuwjaarsbrief voor aan jullie meter en peter?
- Schreven jullie die op school?
- Gaven jullie op 1 januari aan iedereen een kus?

5.7.5.2 Observaties

- **Afdeling 1**

- Op afdeling 1 had ik vandaag weer minder kandidaten. Juul en Roger moesten naar de kinesitherapeut.
- Roger zei tegen me dat hij het heel jammer vond dat hij niet kon komen.
- Frans moest nog verzorgd worden aan zijn voet, zodus kon hij ook niet komen.
- Ik had maar drie bewoners die mee konden doen aan de reminiscentiesessie. Maar ik vond het zonde dat ik het hiervoor zou moeten afblazen. We hebben toch reminiscentie gedaan.
- Lily liet me merken dat ze het jammer vond dat Roger er niet was.

- **Afdeling 6**

- Anna leek soms weg te dromen. Ze sloot soms haar ogen.
- Vandaag was zelfs Luc stiller dan anders. Misschien omdat dit onderwerp hem minder aansprak dan andere onderwerpen.
- Wanneer ik vroeg of er ook Kerstliedjes werden gezongen vroeger, begonnen Anna, Lea en Mia spontaan liedjes van vroeger te zingen.
- Emma herhaalt vaak verhalen die ze al verteld heeft. Luc, haar man, lijkt zich hier soms aan te ergeren en zegt dan tegen haar dat ze dat al verteld heeft.

5.7.5.3 Evaluatie

Tijdens deze reminiscentiesessie kreeg ik veel minder respons van beide groepen. Ze vertelden wel vele verhalen, maar dit kwam pas wanneer ik goed inspeelde op wat ze te vertellen hadden. Ik moest de sessie veel meer sturen en veel meer vragen stellen om de bewoners op dreef te brengen en houden.

Op voorhand zat ik al met het gedacht dat dit een vrij korte reminiscentiesessie zou kunnen worden, daarom heb ik tijdens mijn voorbereiding ook Nieuwjaar en Drie Koningen toegevoegd. Zo kon ik de bewoners meer laten vertellen.

Doordat Kerstmis op maandag viel, kon ik deze week niet op maandag komen reminisceren. Hierdoor waren er enkele bewoners die niet konden komen omdat ze ergens anders naartoe moesten.

Het is duidelijk dat het belangrijk is dat ik mijn vaste structuur behoud. Op maandag is het reminiscentie en op geen andere dag. Helaas gaat het bij de volgende reminiscentiesessie weer niet op maandag zijn, omdat het dan nieuwjaar is. Maar na de vakantie zullen de reminiscentiesessies weer gewoon doorgaan op maandag.

5.7.6 De beroepen

5.7.6.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- foto's van vroegere beroepen (molenaar, hoefsmid, melkboer, sigarenroller, kantenklosser, kleermaker, biersteker, ...);
- foto's van kruidenierswinkeltjes;
- melkkannen;
- hoefijzers;
- geld.

Figuur 5.6: De hoefsmid (HET BELANG VAN LIMBURG, S.A.)

Vragenlijst:

Typische beroepen van vroeger:

- pottenbakker;
- sigarenmaker;
- bezembinder;

- kasseilegger;
- blokmaker;
- kantklossen;
- visser;
- schoenmaker;
- rietdekker;
- molenaar;
- melkboer;
- boer;
- scharensliiep;
- hoefsmid;
- mandenmaker;
- stoelenmaker;
- klerenmaker;
- biersteker;
- mijnwerker.
- Zijn er nog andere veel voorkomende beroepen?

Algemene vragen:

- Waren er typische vrouwenberoepen?
- Waren er typische mannenberoepen?
- Ging een beroep over van vader op zoon?
- Hoe zag een werkdag thuis, bij de vrouwen er uit?
- Werd er ook gewerkt op zondag?
- Hebben jullie kinderen gestudeerd voor het beroep wat ze nu doen?
- Wat deden jullie ouders vroeger van beroep?
- Moesten jullie vroeger helpen bij de ouders?
- Hoe zag een normale werkweek er uit?
- Welke mensen waren vroeger de rijke mensen van het dorp?
- Welk beroep oefenden deze rijke mensen uit?

Vragen over het eigen beroep:

- Vertel eens over jullie beroep:
- Om welk uur moesten jullie beginnen werken?
- Waren jullie pas laat thuis?
- Verdienden jullie veel?
- Hadden jullie speciale werkkledij?
- Hoe gingen jullie naar het werk? (bus, trein, te voet, fiets, auto, ...)
- Kregen jullie vakantie?

- Wie heeft er gestudeerd voor zijn beroep?
- Hoe oud waren jullie toen jullie zijn beginnen werken?
- Hoe verliep een werkdag bij jullie?

5.7.6.2 Observaties

• **Afdeling 1**

- Roger kon blijven vertellen over dit onderwerp. Hij was niet te stoppen en vertelde over vroeger alsof het gisteren was.
- Fien deed het huishouden en werkte op de boerderij. Ze heeft vaak het verhaal van de koeien melken herhaald.
- Fons is uitzonderlijk lang naar school geweest, tot zijn 21ste. Hij is ook jonger dan de andere bewoners. Hij was stiller dan de andere bewoners.
- Juul kon ook blijven vertellen over vroeger. Hij vertelde vele anekdotes die hij vroeger had meegemaakt.

• **Afdeling 6**

- Vandaag was het weer vooral Luc die aan het woord was. Het was heel moeilijk om hem af te remmen, maar het is me grotendeels wel gelukt.
- Lea was de enige vrouw die in een fabriek ging werken. De andere vrouwen deden het huishouden en het werk op de boerderij. Lea vertelde spontaan over vroeger. Dit in tegenstelling tot anders, want dan moet ik altijd eerst een hele reeks vragen stellen vooraleer ik ze aan de praat krijg.
- Ook Fons vertelde enorm veel. Het leek alsof hij echt open bloeide tijdens deze reminiscentiesessie.

5.7.6.3 Evaluatie

Tijdens deze reminiscentiesessie waren de bewoners zeer enthousiast. Zowel op afdeling 1 als op afdeling 6 bleven de bewoners lang vertellen over hun beroep en over vroegere beroepen die nu niet meer bestaan. Toch moest ik op afdeling 6 iets meer aanmoedigen en vragen stellen. Ze leken het een zeer interessant onderwerp te vinden. Het heeft dan ook een zeer groot deel van hun leven in beslag genomen.

Het is echt wel belangrijk dat je onderwerpen zoekt die de bewoners sterk interesseren. Door goede onderwerpen te kiezen krijg je de bewoners goed aan de praat. Maar wanneer het een moeilijker onderwerp is zullen de bewoners er ook wel van genieten, denk ik. Ik denk dat ze vooral genieten van de aandacht die ze krijgen tijdens deze reminiscentiesessies.

Ook al heb ik vaak een reminiscentiesessie gegeven, toch blijf ik voor elke sessie zenuwachtig. Je weet nooit hoe de bewoners gaan reageren op bepaalde vragen en onderwerpen.

Je moet je altijd heel goed voorbereiden. Je moet steeds vragen op voorhand opstellen en materiaal bij elkaar zoeken. Bij reminiscentie komt veel voorbereidingswerk aan te pas.

5.7.7 De kraamtijd

5.7.7.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- oude en recente geboortekaartjes;
- foto's van baby's;
- suikerbonen;
- babyspeelgoed;
- een geboorteakte;
- een wiegje.

Figuur 5.7: De vroedvrouw

Vragenlijst:

Zwangerschap:

- Werden er kleertjes gemaakt voor het komende baby'tje? Breien, naaien,
- Jullie wisten niet op voorhand of het een meisje of jongen zou worden, maar dachten jullie hier veel over na?
- Werde er op voorhand al een naam gekozen?
- Werde het kind naar iemand genoemd? Naar wie?
- Had de naam een speciale betekenis?
- Naar wie zijn jullie genoemd?

Bevalling:

- Was de vader bij de bevalling?

- Waar werd de baby geboren? Thuis of in het ziekenhuis?
- Was er een vroedvrouw?
- Wat als er iets mis ging bij de geboorte?
- Zijn jullie ook bij andere geboortes aanwezig geweest?

Daarna:

- Hoe werd het bekendgemaakt dat er een kindje werd geboren?
- Waren er in die tijd suikerbonen?
- Hadden jullie een geboortekaartje?
- Kregen jullie zwangerschapsverlof?
- Gingen jullie op bezoek bij een pasgeboren baby'tje?
- Wanneer werd de baby gedoopt?
- Wat als er een kindje werd geboren voor dat de ouders getrouwd waren?
- Wat vertelde men vroeger tegen jullie als je vroeg vanwaar de kindjes kwamen?
- Wat vertelden jullie tegen je eigen kinderen wanneer ze hiernaar vroegen?

5.7.7.2 Observaties

• **Afdeling 1**

- Op afdeling 1 zijn er niet veel bewoners van mijn reminiscentiegroepje die kinderen hebben, maar toch konden ze er allemaal over meepraten.
- Guy is de peter van Fons. Fons leek het leuk te vinden dat hij hier over kon vertellen. Ook Guy was er fier op dat Fons zijn petekind is.
- Roger vertelde veel over zijn vrouw die na 6 jaar huwelijk gestorven was. Ik denk dat het een ontlading is voor hem dat hij hier over kan praten.
- Fien vertelde dat ze één zoon had. Maar weer gaf ze me de indruk dat ze zich niet herinnerde dat haar zoon was overleden.

• **Afdeling 6**

- Lea was aan het vertellen over haar kinderen, maar ze had moeite om de namen van haar kinderen te noemen.
- Emma en Luc hebben nooit kinderen gehad. Maar toch hebben ze zich bij het gesprek gevoegd. Ze hebben verteld hoe het komt dat ze geen kinderen hebben.

5.7.7.3 Evaluatie

Op het einde van de vorige sessie had ik al verteld dat we tijdens de volgende reminiscentiesessie zouden praten over de kraamtijd. De mannen hadden al gelachen en gezegd dat ze hier niet over mee konden praten. De vrouwen gingen hier meteen op in door te zeggen dat ze er ook voor iets tussen zaten. Ik had hierdoor eerst een beetje schrik dat de mannen zich een beetje afzijdig zou opstellen. Maar niets was hiervan waar. Zowel de mannen als de vrouwen vertelden voluit over 'kinderen krijgen'. Ook de bewoners die geen kinderen hebben, en een geboorte niet van dichtbij hebben meegemaakt, werden er goed bij betrokken.

5.7.8 Vrije tijd

5.7.8.1 Voorbereiding

- **Materiaal**

Triggers:

- foto's van een café van vroeger;
- 'pitjesbak';
- een boek kaarten;
- breinaalden;
- wanten en een sjaal die zelf gebreid zijn;
- foto's van een spiegeltent;
- foto's van andere attracties;
- uitleg over het ontstaan van de kermis.

Figuur 5.8: De kermis (Unilever Belgium, 1999)

Vragenlijst:

Vrije tijd en het café:

- Wat deden jullie zoal in jullie vrije tijd?
- Breien? Kousen 'stoppen'? Lezen? Op café gaan?
- Wat deden jullie op café?
- 'Pitjesbak', 'pijltje pik', kaarten,
- Dronken jullie bier? Welk soort bier?
- Gingen jullie vaak op café?
- Gingen de vrouwen ook op café?

Kermis:

- Gingen jullie naar de kermis?
- Wat deden jullie daar allemaal?
- Wat was er allemaal?
- Spiegeltent, paardenmolen, rups?
- Wanneer was het kermis?
- Hoeveel keer op een jaar was het kermis in het dorp
- Kennen jullie het ontstaan van de kermis?
- Waren er ook shows te zien op de kermis?
- Het was ook een ontmoetingsplaats?!
- Gingen jullie met vrienden of met familie naar de kermis?

'Kwajongensstreken' en gewoontes van vroeger:

- Vertel eens een paar streken die jullie vroeger hebben 'uitgestoken'.

5.7.8.2 Observaties

• **Afdeling 1**

- Ik wist, voordat ik aan de reminiscentie zou beginnen, meteen wat Roger zou antwoorden op de vraag 'Wat deden jullie vroeger in jullie vrije tijd'. Ik wist dat hij zou zeggen dat ze vroeger geen vrije tijd hadden, en dat ze altijd moesten werken. En mijn gedacht was juist. Dat was het eerste wat Roger zei.

• **Afdeling 6**

- Toen ik de bewoners ging halen en begeleidde naar het salon zei Mia plotseling: 'Hier ben ik precies nog al geweest'. Ik vond het zo leuk dat ze deze plaats nog herkende. Het gaf me een fijn gevoel!
- Fons leefde zich helemaal uit in het gesprek. Hij vertelde heel veel. Maar wanneer we over het café bezig waren begon hij plots over de kermis. Hij sprong een beetje van de hak op de tak.
- Na al deze sessies heerst er een plagerige humor tussen Luc en Fons. Ze lachen de hele tijd met wat ze vroeger allemaal uitstaken.
- Mia vertelt vaak hetzelfde: 'Ik ging vroeger graag dansen'.

5.7.8.3 Evaluatie

De openheid van de bewoners gedurende het hele project is alleen maar in positieve zin gegroeid. Ook tijdens deze sessie verliep het vrij vlot. De bewoners vertellen meer en meer aan elkaar. Ze hebben het concept van reminiscentie helemaal door.

Fien en Frans zijn verhuisd naar een andere sector. Omdat ik denk dat het voor Fien nogal verwarrend is, ga ik haar niet halen. Maar Frans ga ik nog wel halen, want hij doet dit graag en zal hierdoor niet verward geraken.

6 NAZORG

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik beschrijven wat er gaat gebeuren met mijn project en het boek nadat mijn stage gedaan is. Ik wil aangeven wat zowel bewoners, familieleden als personeel nog met het boek kunnen doen.

6.2 Wat na de stage

Het boek zal op de twee afdelingen op een openbare plaats tentoon gesteld worden en bewaard blijven. Door affiches en strooibriefjes te verspreiden wordt het boek bekend gemaakt voor bewoners, familieleden en personeel. (Zie bijlage 4)

Naast het boek zal er een schriftje liggen waarin iedereen opmerkingen en reacties kan noteren over het boek. Ook is er een vragenlijst die handelt over verschillende aspecten van het verhalenboek. Via deze lijst wil ik meerdere reacties bekomen van bewoners, familieleden en personeel. (Zie bijlage 5)

In het huiskrantje zal steeds een nieuw verhaal komen, voorafgegaan door een beetje meer informatie over dit project. Op deze manier kunnen bewoners (en eventueel familieleden en personeel) van andere afdelingen ook genieten van de verhalen en foto's van vroeger. Zo kan dit onderwerp op andere afdelingen ook een gespreksonderwerp worden.

Het boek kan tijdens reminiscentiesessies gebruikt worden door de ergotherapeut. Het verhaal kan voorgelezen worden als inleiding op het reminisceren.

Wanneer de bewoners in een verder stadium van dementie komen, kunnen de verhalen voorgelezen worden. Ze zullen minder of geen feedback meer kunnen geven, maar zullen nog steeds genieten van de gekende verhalen.

BESLUIT

Inleiding

Binnen dit hoofdstuk geef ik conclusies over de herinneringsessies en het verhalenboek. Via een vragenlijst wil ik een zicht krijgen op de reacties van de bewoners op het verhalenboek. Met deze reacties hou ik ook rekening in mijn besluit.

Besluit herinneringsessies

Deze herinneringsessies waren een dankbare activiteit om te doen bij de bewoners van het Geriatriesch Centrum Damiaan. De bewoners genoten van deze verschillende sessies. Na enkele sessies leerden de bewoners het concept kennen en werd er over gepraat.

De thema's die aan bod kwamen tijdens de herinneringsessies waren haalbare onderwerpen waar elke bewoner wel iets over te vertellen had. Bij het ene onderwerp werden al wat meer herinneringen opgehaald als bij het andere. Naargelang het onderwerp duurde de sessie langer of korter.

Het was misschien wel mogelijk om dieper in te gaan op reacties van de bewoners, zodat je meer persoonlijke informatie te weten zou komen. Maar aangezien de verhalen die de bewoners vertelden vrij algemeen mochten zijn om in het boek te komen was dit geen groot aandachtspunt.

De gebruikte triggers, die in het midden van de tafel werden gelegd, waren een goed middel om meteen de aandacht van de bewoners te trekken, en om deze te bewaren. Door deze triggers zat de sfeer er meteen goed in, en konden de bewoners zich veel beter inleven in het thema. Het was niet zo dat de bewoners er werden door afgeleid gedurende de sessie.

Vaak had ik minder bewoners tijdens de herinneringsessies doordat ze elders een afspraak hadden. Deze redenen waren meestal een bezoek aan de kapper of de dokter. Het is daarom belangrijk dat je op voorhand afspraken maakt met zowel de bewoners als met het personeel. Zo kan je deze dubbele boekingen vermijden.

Ik heb wel ervaren dat een herinneringsessie makkelijker te begeleiden is met twee begeleiders in plaats van met één begeleider. Op die manier gaat er zo weinig mogelijk informatie verloren. Je kan samen inspelen op de verhalen van bewoners, waardoor er meer verhalen kunnen boven komen.

Ik heb mijn herinneringsessies meestal alleen begeleid. Maar via een dictafoon heb ik tijdens enkele herinneringsessies toch heel wat informatie kunnen bewaren.

Naarmate de herinneringsessies vorderden, is er een positieve evolutie gekomen in de communicatie, de sociale contacten en het vertrouwen van de bewoners. De verhalen die de bewoners vertelden werden steeds persoonlijker en uitgebreider.

Ik kan wel besluiten dat ik familieleden beter had moeten betrekken in dit project. Ik had hen op voorhand beter moeten informeren, zodat zij beter op de hoogte waren. Wanneer ik dit had gedaan, zou ik sneller de interactie tussen bewoner en familie bekomen hebben.

Besluit verhalenboek

Voor de bewoners die de reminiscentiesessies meededen was het boek een grote stimulans om actief mee te doen. De bewoners lieten merken dat ze het fijn vonden dat hun verhalen werden bewaard.

Het uitschrijven van de verhalen slorpte veel tijd en energie op. Als stagiaire is dit haalbaar, maar voor een ergotherapeut in het werkgebied is dit zeer tijdrovend. Eventueel kunnen de verhalen tijdens de reminiscentiesessie samen met de bewoners uitgeschreven worden. Hierdoor betrek je de bewoners en wordt het tijdsgebrek voor een groot deel vermeden.

Het boek werd bekend gemaakt via affiches, strooibriefjes en het huiskrantje. Dit was een goede manier om zoveel mogelijk bewoners, personeel en familieleden te bereiken. Door individueel langs te gaan bij de bewoners van de reminiscentiegroep kreeg ik meteen feedback. De bewoners zelf vonden het fijn dat ze op deze manier betrokken bleven bij het project.

Via een schriftje en een vragenlijst heb ik op een efficiënte wijze reacties en opmerkingen gekregen. Uit de reacties van bewoners, familieleden en personeel kan ik afleiden dat het boek in goede smaak valt. De reacties en opmerkingen zijn grotendeels positief. Zowel de hanteerbaarheid, bruikbaarheid als het uitzicht van het boek vielen in goede aarde.

De reacties van de bewoners waren ook positief. Ik merkte wel dat vooral de foto's heel belangrijk zijn voor hun. Dat was het eerste wat hen opviel, waardoor er al heel wat herinneringen boven kwamen.

Algemeen besluit

Het project was een fijne en zinvolle uitdaging. Zowel de bejaarden als ikzelf hebben genoten van de reminiscentiesessies en het verhalenboek.

Het project heeft een bijdrage geleverd bij de verhoging van de levenskwaliteit en het zelfwaardegevoel van de bewoners. De familieleden en het personeel hebben op een aangename manier kennis kunnen maken met het vroegere leven van de bewoners. Waardoor dit een gespreksonderwerp is geworden waar bewoners over kunnen meepraten.

LITERATUURLIJST

Boeken

Bloemendal, G., Geelen, R., Koot-Fokkink, A. (1997). Levensboeken: Een handleiding voor hulpverleners in de ouderenzorg. Baarn: Intro.

Buijssen, H., Poppelaars, K. (1999). Reminiscentie: Een handleiding voor de praktijk. Baarn: Intro.

Buijssen, H., Razenberg, T. (1991). Dementie: Een praktische handreiking voor de omgang met Alzheimerpatiënten. Meppel/Amsterdam: Boom.

Doucet, D. (2000). Cahier Ouderenzorg: Reminiscentie voor personen met een dementie. Diegem: Kluwer.

Franssen, J. (1995). Van vroeger: levensverhalen schrijven met ouderen. Houten-Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Franssen, J. (2004). Luisteren in je leunstoel: Handboek voorlezen aan ouderen. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Osborn, C. (1999). The reminiscence handbook: Ideas for creative activities with older people. London: Age Exchange, The Reminiscence Centre.

Unilever Belgium. (1999). Het Gouden Boek: 70 jaar Solo in de keuken. Brussel: Leroy.

Niet gepubliceerde bronnen

Peeten, S., (2006). Het kwaliteitshandboek. Onuitgegeven document, Geriatrisch Centrum Damiaan, Ninde.

Jansen, G. (2004). Geriatrie: Dementie bij bejaarden. Onuitgegeven cursus voor het tweede jaar van de opleiding ergotherapie, Katholieke Hogeschool Kempen, Departement Gezondheidszorg en Chemie Geel.

Geriatrisch Centrum Damiaan. (s.a.). Het Geriatrisch Centrum Damiaan. Onuitgegeven infobrochure, Geriatrisch Centrum Damiaan Ninde.

Elektronische bronnen

Biajac. (s.a.). De was. Het net.
Gevonden op 9 december 2006 op het Internet: home.hetnet.nl/~biajac/DeWas.htm - 22k

Het belang van Limburg. (s.a.). Een eeuw in beeld.
Gevonden op 28 december 2006 op het Internet: http://www.hbvl.be/dossiers/-e/eeuw/1964/1964_15.html.

Geriatrisch Centrum Damiaan. (s.a.). Doelstellingen – Leefproject. Geriatrisch Centrum Damiaan.
Gevonden op 17 december 2006 op het internet:
<http://www.psychogeriatrie.be/NL/Tremelo/index.htm>

Oud & nieuw archief. (2004). Kerstfoto's. Gevonden op 22 december 2006 op het Internet: <http://www.oudennieuwarchief.nl/index34.html>.

Verre Verwanten. (s.a.). De kinderschrik. 20 Eeuwen Nederland.

Gevonden op 1 december 2006 op het internet:

<http://www.verreverwanten.nl/themas/feesten%20en%20gewoontes/wie%20zoet%20is.../783.html>

BIJLAGEN

Bijlage 1: KATZ-schaal

onder gesloten omslag over te maken aan de adviserend geneesheer

EVALUATIESCHAAL TOT STAVING VAN DE

AANVRAAG OM TEGEMOETKOMING IN EEN VERZORGINGSINRICHTING

Identificatiegegevens rechthebbende

NAAM – VOORNAAM :

Adres :

Geboortedatum :

Inschrijvingsnummer VI :

Evaluatieschaal (in te vullen door de verpleegkundige of de behandelend geneesheer)

CRITERIUM	Score	1	2	3	4
ZICH WASSEN		kan zichzelf helemaal wassen zonder enige hulp	heeft gedeeltelijke hulp nodig om zich te wassen boven of onder de gordel	heeft gedeeltelijk hulp nodig om zich te wassen zowel boven als onder de gordel	moet volledig worden geholpen om zich te wassen zowel boven als onder de gordel
ZICH KLEDEN		kan zich helemaal aan- en uitkleden zonder enige hulp	heeft gedeeltelijke hulp nodig om zich te kleden boven of onder de gordel (zonder rekening te houden met de veters)	heeft gedeeltelijke hulp nodig om zich te kleden zowel boven als onder de gordel	moet volledig worden geholpen om zich te kleden zowel boven als onder de gordel
TRANSFER en VERPLAATSINGEN		is zelfstandig voor de transfer en kan zich volledig zelfstandig verplaatsen zonder mechanisch(e) hulpmiddel(en) of hulp van derden	is zelfstandig voor de transfer en voor zijn verplaatsingen, mits het gebruik van mechanisch(e) hulpmiddel(en) (kruk(ken), rolstoel,...)	heeft volstrekte hulp van derden nodig voor minstens één van de transfers en/of zijn verplaatsingen	is bedlegerig of zit in een rolstoel en is volledig afhankelijk van anderen om zich te verplaatsen
TOILETBEZOEK		kan alleen naar het toilet gaan, zich kleden en zich reinigen	heeft gedeeltelijk hulp nodig van derden om naar het toilet te gaan of zich te kleden of zich te reinigen	moet volledig worden geholpen om naar het toilet te gaan en/of zich te kleden en/of zich te reinigen	moet volledig worden geholpen om naar het toilet/toiletstoel te gaan en om zich te kleden en om zich te reinigen
CONTINENTIE		is continent voor urine en faeces	is accidenteel incontinent voor urine of faeces (inclusief blaassonde of kunstaars)	is incontinent voor urine (inclusief mictietraining) of voor faeces	is incontinent voor urine en faeces
ETEN		kan alleen eten en drinken	heeft vooraf hulp nodig om te eten of te drinken	heeft gedeeltelijk hulp nodig tijdens het eten of drinken	de patiënt is volledig afhankelijk om te eten of te drinken

CRITERIUM	Score	1	2	3	4	5
TIJD		geen probleem	nu en dan, zelden probleem	bijna elke dag probleem	volledig gedesoriëteerd	niet meer te testen omwille van zijn gevorderde toestand
PLAATS		geen probleem	nu en dan, zelden probleem	bijna elke dag probleem	volledig gedesoriëteerd	niet meer te testen omwille van zijn gevorderde toestand

Op basis van bovenstaande evaluatie wordt : categorie O categorie A categorie B
categorie C categorie Cdement

aangevraagd ⁽¹⁾

aangevraagd ⁽¹⁾

- een opneming in een centrum voor dagverzorging

De verpleegkundige,

(naam, datum en handtekening)

of de behandelend geneesheer,

(naam, datum en handtekening)

⁽¹⁾ Schrappen wat niet past.

Bijlage 2: MMSE

Mini Mental State Examination MMSE

Instructie

Ik ga u een aantal vragen stellen die te maken hebben met uw geheugen en concentratie. Sommige van deze vragen kunnen nogal makkelijk lijken, anderen kunnen moeilijk zijn, maar we moeten aan iedereen dezelfde vragen stellen.

Oriëntatie in tijd

1. Welke dag van de week is het?
(Wat is de datum van vandaag? Is vraag 2 tem 4 samen.)
2. Dag (de hoeveelste)?
3. Maand?
4. Jaar?
5. Welke seizoen is het?

Oriëntatie in plaats

6. In wel land zijn wij?
7. In welke provincie zijn wij?
8. Hoe heet het dorp waar we nu zijn?
9. Op welke verdieping/afdeling van het gebouw bevinden wij ons?
10. Hoe heet het hier? Hoe heet dit gebouw? Of: wat is het adres hier?

Taal: expressie – benoemen

Toon een potlood.

11. Wat is de naam van dit voorwerp?

Toon een horloge.

12. Wat is de naam van dit voorwerp?

Taal: expressie: nazeggen/herhalen

Zeg deze zin na:

13. Nog vis, noch vlees.

Geheugen: registratie

Ik noem u zo dadelijk drie voorwerpen. Nadat ik ze heb opgenoemd, wil ik dat u ze herhaalt. Probeert te onthouden welke het zijn, want ik zal ze opnieuw vragen over een paar minuten.

14. Boek

15. Plant

16. Molen

Aandacht/concentratie

a) Wilt u nu 7 aftrekken van 100, trek dan 7 af van dat getal. Ga door met 7 aftrekken totdat ik stop zeg.

- 17. 93
- 18. 86
- 19. 79
- 20. 72
- 21. 65

b) Spel het woord KAMER in omgekeerde volgorde.

Geheugen: herinneren

Welke drie woorden moest u een tijdje geleden onthouden?

- 22. Boek
- 23. Plant
- 24. Molen

Taal: begrijpend lezen

25. Wil u lezen en doen wat hierop staat? (SLUIT UW OGEN)

Praxis: visuoconstructie/natekenen en tekenen

Geef aan de patiënt een blad papier en vraag:

26. Wilt u deze figuur zo precies mogelijk natekenen?

Schrijven: spontaan

27. Wilt u voor mij een zin opschrijven?

(Spellings- of grammaticale fouten zijn niet belangrijk. Schrijfwijze is juist als de zin een onderwerp en eengezegde heeft, en betekenis heeft)

Praxis: ideationeel

Ik geef u dadelijk een papier. Als ik dat doe, neemt u het aan met uw rechterhand, vouw het met beide handen in tweeën en leg het papier oop uw schoot.

- 28. Papier in rechterhand nemen
- 29. Papier in tweeën vouwen
- 30. Papier in schoot neerleggen

MMSE-totaalscore: /30

RIJKSINSTITUUT VOOR ZIEKTE- EN INVALIDITEITSVERZEKERING

Openbare instelling opgericht bij de wet van 9 augustus 1963
 TERVURENLAAN 211 □ 1150 BRUSSEL

6.3 Dienst voor geneeskundige verzorging

MINI MENTAL STATE EXAMINATION (MMSE)

(Derix,MMA; Teunisse,S; Hijdra,A; Wens,L; Hofstede,AB; Walstra,GJM; et al.)
 januari 2005

Deze vragenlijst heeft tot doel de rustoorden voor bejaarden, de rust- en verzorgingstehuizen en de centra voor dagverzorging toe te laten de evaluatie van gedesorïenteerde patiënten in tijd en ruimte te verbeteren.

U kan deze gebruiken indien u twijfelt of een patiënt 2 of 3 scoort op de evaluatieschaal. De vragenlijst zal tevens gebruikt worden door de adviserend geneesheren of verpleegkundigen, met name bij de controlebezoeken door de lokale colleges.

Als de patiënt een resultaat behaalt dat **lager ligt dan of gelijk is aan 18/30**, kan hij onder **3** worden ondergebracht, maar als hij een resultaat behaalt dat hoger ligt dan 18/30, moet hij onder **2** worden gerangschikt.

Aanwijzingen afnemen MMSE

Let er op dat er geen kalender(s) of klokken zichtbaar zijn voor betrokkene bij het moeten beantwoorden van vragen omtrent datum en tijd.

Het is belangrijk dat u langzaam en duidelijk spreekt. Als betrokkene uw vraag niet gehoord of begrepen lijkt te hebben, herhaal de vraag dan (tenzij herhaling van de vraag bij het desbetreffende items verboden is).

VERBETER EEN FOUT ANTWOORD NIET

Noteer alle ongebruikelijke, ongewone reacties/ antwoorden, inclusief de eventuele geheugenitems, die de patiënt zich herinnert.

Codering: Wanneer betrokkene geen antwoord/reactie wil geven of een vreemd antwoord geeft, dan wordt de score = 0, wat hetzelfde is als een fout antwoord. Noteer uitdrukkelijk wanneer een persoon niet kan lezen of schrijven of wanneer de persoon blind is, gehoorsproblemen heeft of door bv hemiplegie moeilijk taken kan uitvoeren.

DUS:

0 = fout antwoord, geen antwoord/reactie, vreemd antwoord

1 = juist antwoord

Bijlage 3: 'Verhalen van toen...'

Hier wil ik u een algemeen beeld geven van het verhalenboek. In realiteit is het boek aangenamer te hanteren en mooier van uitzicht. In het boek heb ik een handgeschreven lettertype gebruikt en is de afdrukstand liggend.

SINTERKLAAS EN ZWARTE PIET

Vroeger kwam de Sint niet vaak langs, en als hij wel langs kwam had hij geen grote cadeaus bij. Meestal had hij iets bij om te snoepen. Dan kregen we zelfgemaakte speculaas en peperkoek. Soms was er al eens een mandarijntje of marsepein bij. Het werd toen nog niet zo gevierd als nu. Pas na de oorlog kwam daar verandering in.

Toch hebben wij ook onze schoen gezet met een wortel, een beetje haver en een klontje suiker voor het paard van Sinterklaas. De Zwarte Piet kwam door de Leuvense stoof met al het lekkers, dus bleven we zo lang mogelijk wachten, maar uiteindelijk moesten we toch naar ons bed. Door het roet van de stoof zag hij zo zwart, dat men hem Zwarte Piet noemde.

Het speelgoed dat we hadden was meestal zelfgemaakt. De meisjes maakten een lappenpop en de jongens maakten een paard uit karton. We speelden met bikkels. Meestal namen we daar kleine kiezelsteentjes voor. We hadden ook knikkers. We legden die in een cirkel en dan hadden we een ronde schijf, dat noemden we 'ne sol', waarmee we op de knikkers gooiden. De knikkers die uit de cirkel rolden waren voor de winnaar.

Toen we ouder waren gingen we met de kaarten spelen in het café. Daar was ook een pitjesbak en we deden er pijltje pik. Wie won kreeg toen in de tijd een pintje.

(Foto's gevonden op het internet: http://www.londoh.com/nng_virtueel_mus04.htm en <http://www.verreverwanten.nl/themas/feesten%20en%20gewoontes/wie%20zoet%20is.../783.html>)

SINTEGREEF

Niet overal werd vroeger Sinterklaas gevierd. Op sommige plaatsen kwam 'Sintegreef'. Het was de graaf van Halfvasten, maar in de volksmond werd hij 'Sintegreef' genoemd.

Het was ook een kindervriend, net als Sinterklaas. Hij kwam langs in het weekend van halfvasten en bracht voor de brave kinderen snoep en noten mee. De kinderen hadden er toen ook een liedje voor:

*'Greef van Halfvasten
Wat hedde gj meegebracht?
Vijgen en rozijnen
Van alle lekkere kost.'*

*'Greef van Halfvasten
Wat hedde gj meegebracht?
Een haantje op een stoksken
En daar een manneken op.'*

Na verloop van tijd werd Sinterklaas en Sint-Maarten ('Sintemette') populairder en werd Sintegreef vergeten.

Er waren toen ook Sinte-greefkoeken. Dit waren broodjes uit een veredeld melkdeeg, met of zonder rozijnen, in de vorm van een mannetje. Ze werden vaak versierd met pluimen of rokjes. Vroeger lagen ze in alle maten in de winkels. Nu worden ze nog maar zelden gemaakt.

(Foto gevonden op het internet: <http://nostalgisch.koudum.nl/mensen-2/douwevannog.htm>)

DE WAS EN DE PLAS

Kleren wassen was vroeger niet zo gemakkelijk als nu. Er bestond nog geen wasmachine. Alles werd met de hand gewassen. We hadden een 'draaivat' waar we eigenhandig aan moesten draaien. Dit was een rond vat op drie poten. Er waren twee hendels aan waarmee we moesten draaien. Dus je moest altijd met twee zijn om te kunnen wassen. In het vat deden we de vuile kleren en water. Dat water moesten we eerst koken op het vuur zodat we warm water hadden. Dan moest er nog zeep bij gedaan worden. We gebruikten hiervoor 'Sunlight' zeep. Sommige mensen die deze zeep niet konden betalen of niet hadden, gebruikten bruine zeep om mee te wassen. De 'Sunlight' zeep waren harde, vierkante blokken. Deze deed je dan in een zeepklopper. De zeepklopper moest je dan flink heen en weer schudden in het water en zo kreeg je dan een sopje waarin je de kleren kon wassen.

Als onze kleren waren gewassen lieten we ze buiten op de wasdraad drogen. Maar in de winter ging dit niet, omdat anders onze kleren bevroren. Dus dan hingen we ze omhoog op zolder, zodat ze daar konden drogen.

Hoera... van de bon!

Zij kiest het vrije sop...

Vrijheid - blijheid! Sunlight Zeep is van de bon. Nu kunt U zoveel krijgen als U zelf nodig vindt, nu kunt U de was weer een *extra* beurt geven. En als U ook tussentijds nog eens moet wassen, omdat het maar krap gesteld is met onderkieren, lakens, slopen, enz., dan hoefte U niet eerst te kijken of er nog een zeepbon is.

SUNLIGHT ZEEP
elke huisvrouw gebruikt het

33 ds.
voor
DUBBEL
STUK

(Foto gevonden op het internet: <http://home.hetnet.nl/~biajac/DeWas.htm>)

STRIJKEN

Vroeger hadden we een ijzeren strijkijzer. Als we kleren moesten strijken zetten we het strijkijzer op de Leuvense stoof zodat het goed heet werd. Om te zien of het ijzer warm genoeg was, 'speekten' we er eens op. Als het speeksel er afliep was het ijzer warm genoeg.

Dan legden we het kledingstuk dat gestreken moest worden op de tafel, op een dik deken, en konden we het met het hete ijzer strijken. Rond het handvat wikkelden we een doek of we deden er een houten handvat rond, zodat we onze handen niet konden verbranden. De meeste gezinnen hadden twee strijkijzers. Zo kon men met het ene strijkijzer strijken en het andere stond dan nog op de stoof om op te warmen. Als het ene niet meer warm genoeg was, namen we het andere strijkijzer.

In de zomer brandde de Leuvense stoof niet. Dan warmden we ons strijkijzer op in het vuur. Dit vuur werd buiten gemaakt of in de open haard.

We gebruikten ons strijkijzer niet alleen voor te strijken. In de winter als het heel koud was konden we moeilijk slapen omdat we koude voeten hadden. Dan legden we het ijzer voor we gingen slapen op de stoof zodat het goed warm werd. Eens het warm genoeg was wikkelden we het in een doek en legden het aan het einde van het bed. Zo hadden we lekkere warme voeten. Vaak werden in de plaats van het strijkijzer ook bakstenen of zakjes zand gebruikt, die men dan ook opwarmde aan de stoof.

Sommige mensen gebruikten warmwaterkruiken. Maar dit was vrij gevaarlijk, want als er een lek was, was je hele bed nat.

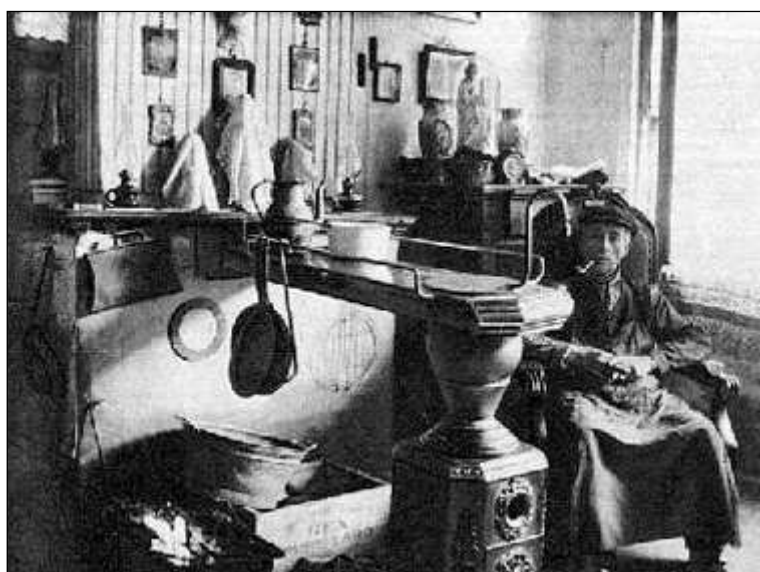
(Foto gevonden op het internet: <http://www.expositiewijzer.nl/musea/strijkijzermuseum.html>)

DE LEUVENSE STOOF EN HET BAKKOT

De Leuvense stoof werd in onze tijd voor van alles en nog wat gebruikt. In de winter werd het gebruikt als verwarmingstoestel. Dan zat iedereen in een kring rond de stoof met zijn voeten op de rand.

We gebruikten het ook als kookfornuis. Op de stoof werd alles klaargemaakt: vlees, groenten, aardappelen, soep, pap en nog veel meer. In de oven van de stoof bakten we soms eens een vlaai en andere zoete gebakken. Er stond altijd een moor en een koffiepot op de stoof. Zo werd de koffie warm gehouden. De koffiebonen maalden we toen zelf. De koffie bestond de helft uit koffiebonen en deze vulden we aan met 'bitter'. Dat was cichorei. Het koffiedik strooiden we dan uit in de tuin.

In het bakkot stond de oven. Hier werd brood in gebakken. De mensen die geen oven hadden mochten hun brood bij de burens gaan bakken.

(Foto gevonden op het internet: http://www.gva.be/dossiers/-e/eeuw/1938/1938_17.html)

DE MARKT

Wie zelf geen groenten had, ging 's morgens naar de markt en kocht zijn groenten en aardappelen daar.

De markt was altijd een drukke bedoening. Ik ging alle weken naar de markt in Aarschot. Toen had ik al een fiets, en reed ik elke zaterdagmorgen naar daar. Op een keer was ik heel haastig, want ik moest vroeg thuis zijn. Dus ik liep snel de markt af op zoek naar alles wat ik nodig had. Ik kwam een paar kennissen tegen waarmee ik aan het praten was. Maar plots zag ik hoe laat het al was, dus liep ik snel naar mijn fiets en ik fietste zo snel mogelijk naar huis. Toen ik bijna thuis was zag ik plots dat ik niet op mijn fiets zat, maar op een andere. In al mijn haast had ik een verkeerde fiets meegenomen! Ik reed zo snel mogelijk terug naar de markt in Aarschot, daar stond de eigenaar van de fiets al te wachten, samen met de politie. Het eerste wat die agent zei was: 'Madammeke gij zijt kleurenblind zeker?!'.

Gelukkig kreeg ik geen boete en kon ik weer snel naar huis fietsen.

(Foto gevonden op het internet: <http://www.harmen-visser.nl/110a%20Groest%20markt%201930.JPG>)

HET BAD

Vroeger gingen we één keer op de week in bad. Wij noemden het bad 'de basseng'. Het was een ronde ijzeren kuip.

Eerst mochten de jongens in bad en daarna de meisjes. We wisten ons allemaal in hetzelfde water. Dat water moesten we eerst opwarmen boven het vuur in een ketel, of op de Leuvense stoof.

In de winter was het heel koud, en dan plaatsten we onze 'basseng' in de stal bij de dieren. Daar was het lekker warm omdat de adem van de koeien, geiten, schapen of andere dieren veel warmte gaf. De rest van de week wisten we ons gezicht en onze handen aan de pomp.

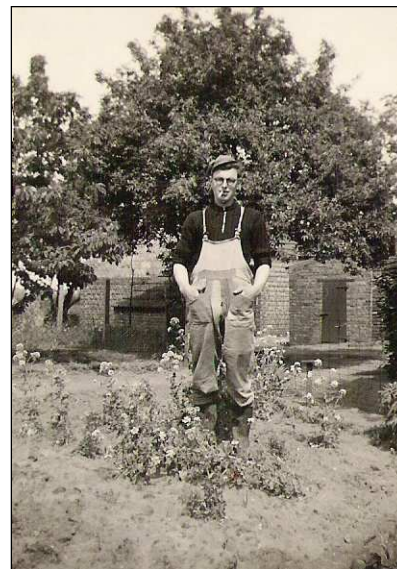

(Foto's gevonden op het internet: <http://www.verhalenvanvroeger.nl/herinnering/1> en <http://home.planet.nl/~nicol481/SZ/vroeger.jpg>)

WERKEN OP 'T LAND

Bijna iedereen kweekte vroeger zijn eigen groenten en aardappelen. Zo hadden de meeste mensen 'een plek'. Dat was de grond waarop wij aardappelen, wortelen, asperges, spruiten, kolen, ... verbouwden. In de winter moesten we spruiten plukken. Zelfs als er een dikke laag sneeuw lag. Dan werden onze handen ijsklompen, maar koud of niet, we bleven spruiten plukken.

In de lente tot aan de zomer gingen we met z'n allen asperges trekken. Dat gebeurde in de vlakke zon omdat asperges in warm zand worden verbouwd. Je moest de asperges zoeken. Soms stak hun puntje al boven de aarde, maar niet altijd. Meestal kon je het zien aan de barstjes die in het zand kwamen. Je moest graven en goed opletten dat je de stengel niet beschadigde.

Dan moest je de asperge helemaal onderaan trekken en de put weer dichtdoen. Als we veel asperges hadden, verkochten we ze op de markt. We wasten ze eerst heel goed en daarna werden ze gebusseld. Je moest de asperges goed samentrekken en in een houten houder steken. Wanneer je de asperges goed samentrok maakten ze een piepend geluid. Daarna sneed je ze gelijk af. En dan waren ze klaar om verkocht te worden.

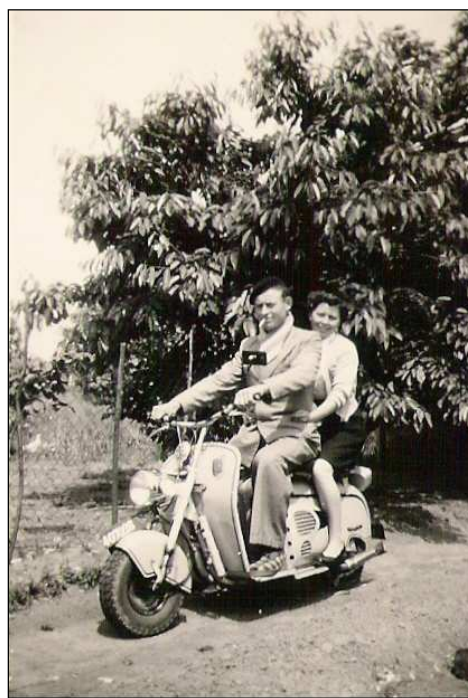
(Foto's van grootmoeder)

VERLIEFD, VERLOOFD, GETROUWD ...

Vroeger leerden we elkaar kennen op de kermis in het dorp. Dat was altijd een groot evenement, ook al stonden er niet veel attracties. Wat er altijd was, was de spiegeltent. Hier speelden ze muziek en gingen wij dansen. We deden de wals en soms ook wel eens de tango. Deze dansen leerden we van ons eigen, we leerden ze niet van op een dansschool. In de danstent leerden we vaak ons lief kennen. De jongens vroegen aan de meisjes of ze mee kwamen dansen. Jongens die goed konden dansen hadden snel een lief.

Na elk liedje moesten we betalen voor een volgend liedje. Dan kwam er iemand rond met een mandje en dan moesten we hier een 'solleke' in gooien. Dit was 5 centiem, in Belgische Frank natuurlijk.

Sommige mannen hadden op elke kermis een ander lief! Dan gingen ze naar de verschillende kermissen in de aangrenzende gemeentes. Hier hielden ze dan vele verschillende liefjes aan over.

(Foto's van grootmoeder)

Als je dan toch de man of vrouw van je leven had gevonden, trouwden de meeste koppels. Je mocht voor je getrouwd was niet bij je lief slapen, ieder bleef apart thuis slapen.

Bij sommige gezinnen moest de man gaan vragen aan de ouders of hij mocht trouwen met hun dochter. Het was mogelijk dat de ouders het lief niet aanvaardden als man voor hun dochter. Dit kon omdat hij te weinig geld had, of niet afstamde van een goede familie. De vrouwen kregen geen verlovingsring, want hier hadden we geen geld voor.

De dag dat men trouwde was natuurlijk even speciaal als vandaag. Waar er wel een groot verschil in was, was het trouwkleed. Het was geen wit kleed, maar een donkere rok met een donker vestje erover. Soms was er wel een witte bloes onder dit vestje.

Meestal maakte de vrouw haar trouwkleed zelf of liet ze het maken bij de klerenmaakster. Soms gingen ze naar een winkel, de bekendste winkel is 'Harry' in Aarschot. Deze bestaat nog altijd!

De trouwers gingen te voet naar het gemeentehuis en daarna naar de kerk. Het feest ging meestal thuis door. Dan werd er vaak een varken geslacht. Er werden ook kanonsschoten afgeschoten, dit regelden meestal onze vrienden.

Het was altijd een leuk feest, waar veel gedanst werd

(Foto van overgrootmoeder)

DE SCHOOLTIJD

Voordat we vroeger 's morgens naar school gingen, moesten we eerst naar de mis. Wanneer je 10 keer naar de mis kwam, kreeg je een rozijnenboterham als beloning. In de kerk zaten de meisjes links en de jongens rechts. Wanneer je opzij keek, kreeg je een tik van de stok. Iedereen had toen een kerkboek en een paternoster.

(Foto van grootmoeder)

We gingen vroeger altijd te voet naar school. Je was meestal nooit alleen onderweg, maar jongens en meisjes mochten niet samen wandelen. Ook op school mochten de jongens en meisjes niet samen zijn, we hadden twee aparte scholen, een jongens- en een meisjesschool.

We liepen vroeger nog op klompen. De meisjes moesten een zwart kleed aandoen dat onder hun knieën kwam en ze hadden meestal een zwarte voorschort aan. Ze mochten geen broek aandoen. De jongens droegen een zwarte vest.

De lessen die we vroeger kregen waren helemaal anders dan nu. We moesten de Catechismus vanbuiten kennen, kregen vormleer, moedertaal en schrift. We moesten ook op zaterdag naar school, enkel in de voormiddag. We hadden toen niet zoveel huiswerk. Meestal moesten we nog een beetje helpen op het land, na school.

We schreven met een griffel op een lei. Een lei was een klein schoolbordje. Later was er een kroontjespen. Dit was een puntig stukje ijzer, dat je in een penhouder moest steken. Iedere schoolbank had een klein inktpotje. De meester of de juf vulden dit potje met inkt. Als je ging schrijven moest je de vulpen in het potje dopen. Dit moest heel voorzichtig gebeuren, want wanneer je te diep in de inkt doopte maakte je vlekken.

Als straf moest je vooraan in de klas op je knieën gaan zitten en je handen op je hoofd houden. Wanneer je je handen dan liet zakken kreeg je slaag van de regel. Strafschrijven kwam ook veel voor. Dan moest je honderd keer schrijven: 'Ik moet leren zwijgen'. In de hoek hebben er ook veel gestaan, als straf.

Wanneer de school gedaan was liepen we zo snel mogelijk naar huis. Want wie eerst thuis kwam had de grootste boterham. Sommige jongens 'pikten' onderweg wortelen of bieten van de velden.

(Foto's gevonden op het internet: http://www.kck.amal.se/arb/arbol_griffel.jpg
<http://www.simonnetschool.be/paginas/oudleerlingen/oudleerlingen%20foto's.htm>)

KERSTMIS, NIEUWJAAR EN DRIE KONINGEN

Kerstmis werd vroeger met de familie gevierd. Op Kerstavond gingen we naar de middernachtmis. Het koor dat op de 'hoogzaal' stond, zong dan kerstliedjes. De hoogzaal is het balkon achteraan in de kerk waar het orgel staat.

Op Kerstdag zelf maakten we meestal rijstpap met bruine suiker. Bij sommige aten ze frikadellen met krieken, en bij andere aten ze al wel eens een gebraden kip. Die kip moesten we dan eerst zelf plukken, dan staken we ze in heet water, zodat het plukken makkelijker ging.

De meeste mensen hadden een Kerstboom met daaronder het 'Kerststalleke'. Bij sommige mensen mocht het kindje Jezus pas op 25 december in zijn kribbe gelegd worden.

(Foto gevonden op het internet: <http://www.verhalenvanvroeger.nl>)

Op oudjaar gingen we als kind 'koeken zingen'. We hadden dan een stoffen zak aan onze nek hangen waarin we onze koekjes konden wegsteken. Wij noemden dat een 'beuzzeke'. Af en toe kregen we ook centen in plaats van een koek. We gingen meestal zingen met een paar vrienden uit de 'geburen'. Je moest er wel op letten dat je niet met teveel kwam zingen, anders kreeg je niets!

*Nieuwjaarke zoete,
ons varken heeft 4 voete,
4 voeten en ne steirt,
is dat dan geen koekske weirt?*

*Oud jaar, nieuw jaar.
Twee koeken is een paar.
Ik wens u een gelukkig nieuwjaar!*

Op nieuwjaarsdag gingen we naar onze meter en peter, en dan lazen we als kind onze nieuwjaarsbrief voor. Dan kregen we meestal een peperkoekenhart en soms een beetje centen.

BEROEPEN VAN VROEGER

Vroeger ging men al op heel jonge leeftijd werken. Meestal rond de leeftijd van 14 jaar. De meeste mensen waren vroeger boeren. Ze hadden koeien, varkens of geiten. De koeien moesten 's morgensvroeg gemolken worden. De melk werd dan in een melkbus gedaan en aan de straatkant gezet. Dan kwamen ze deze melkbussen ophalen om naar de melkerij te doen. Meestal was er ook wel een melkboer die met fiets en kar rondreed met melk. Hij reed van huis tot huis en verkocht melk.

Vele beroepen die vroeger veel voorkwamen zijn nu een beetje aan het verdwijnen. Zo had je vroeger de kasseileggers. Dit waren de mannen die de kasseiwegen aanlegden. Het was heel zwaar werk en heel slecht voor de rug.

(Foto gevonden op het internet: <http://www.rotterdamers.nl/nijvermidden/agniesestraat.htm>)

Vroeger droeg iedereen nog klompen. In het dorp was vroeger altijd wel een klompenmaker te vinden. Hij maakte klompen in alle maten. Wij noemden klompen 'blokken'.

Vroeger waren er geen supermarkten voor je boodschappen. In ieder dorp was er wel een kruidenierswinkeltje te vinden. Hier verkocht men van alles, koffie, rijst, bonen, rookwaren, De suiker werd toen afgewogen en de koffie werd nog vers gemalen.

(Foto gevonden op het internet: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Klompenmaker>)

DE KRAAMTIJD

Vroeger werden de kindjes niet in het ziekenhuis geboren, maar gewoon thuis. Wanneer de moeder haar kindje moest krijgen was er een vroedvrouw aanwezig die de bevalling begeleidde. Het kindje werd meestal genoemd naar de meter en peter, en kreeg soms ook nog eens een eigen naam. Dus alle kindjes hadden vroeger drie namen!

Suikerbonen en geboortekaartjes waren er in onze tijd nog niet. De pastoor maakte het in de zondagsmis bekend wanneer er een kindje was geboren. Zo was het dorp op de hoogte.

Enkele dagen na de geboorte werd het kindje gedoopt. De moeder ging dan te voet met haar kindje naar de kerk. Meestal was de vroedvrouw en nog enkele andere vrouwen van de familie bij het doopsel.

Vroeger maakte men de kinderen vaak wat wijs, wanneer ze vroegen waar de kindjes vandaan kwamen. Zo vertelden de 'grote mensen' dat kindjes uit de hemel kwamen, of uit de rode kolen. Sommige kinderen maakten ze dan weer wijs dat kindjes uit de schuif kwamen.

(Foto van grootmoeder)

VRIJE TIJD

Vroeger hadden we niet zoveel vrije tijd, want er moest altijd gewerkt worden. Toch gingen de mannen (en soms ook vrouwen) vroeger wel eens op café. Dan dronken ze een pintje en speelden ze met de kaarten. Ze speelden ook wel eens 'vogelepik' of 'pijltjepik'. De winnaar kreeg dan een pintje bier. In die tijd kostte 10 pintjes 5 Belgische Frank!

Er werd ook wel eens Geuze gedronken. Daar kreeg je suiker bij en een 'stoemper'.

Af en toe werd er wel eens naar de cinema gegaan, speelden we een spel met de pitjesbak of gingen we 'solschieten of teppeschieten'.

Met de kermis was het altijd feest. Dan was er altijd lekker eten, soep met 'ballekes', rijstpap met bruine suiker, Dan stond er in het dorp een rups, een paardenmolen, een molen met schommeltjes dat noemden wij 'ne schiepekesmeulen of de zwierekes', soms was er een schietkraam en natuurlijk was er ook altijd een spiegeltent.

Zondagmorgen om 10 uur was het eerst mis. Nadat de mis gedaan was mocht de kermis beginnen.

(Foto van grootmoeder)

Bijlage 4: Affiche en strooibriefje

De affiche en strooibriefjes waren hetzelfde, enkel in de grootte was een verschil.

Verhalen van toen...

**Vanaf nu is er een boek met verhalen van vroeger op de afdeling te vinden.
Kijk en lees er zeker en vast eens in!
Reacties, opmerkingen en bedenkingen zijn altijd welkom.**

Bijlage 6: Vragenlijst

Vragenlijst: 'Verhalen van toen...'

1. Algemene gegevens:

Ik ben:

- Een bewoner
- Familie / vriend van een bewoner
- Personeel
- Andere:.....

2. Het boek

Is het boek makkelijk hanteerbaar?

- Helemaal niet makkelijk hanteerbaar
- Niet makkelijk hanteerbaar
- Makkelijk hanteerbaar
- Heel makkelijk hanteerbaar
- Geen mening

Is het boek bruikbaar?

- Helemaal niet bruikbaar
- Niet bruikbaar
- Wel bruikbaar
- Heel bruikbaar
- Geen mening

Heeft het boek een mooi uitzicht?

- Helemaal geen mooi uitzicht
- Geen mooi uitzicht
- Wel een mooi uitzicht
- Heel mooi uitzicht
- Geen mening

Andere opmerkingen ivm het boek:

.....

.....

.....

.....

3. De verhalen en foto's

Is het lettertype duidelijk? (leesbaarheid, grootte,...)

- Helemaal niet duidelijk
- Niet duidelijk
- Wel duidelijk
- Heel duidelijk
- Geen mening

Zijn de verhalen aangenaam om te lezen?

- Helemaal niet aangenaam
- Niet aangenaam
- Wel aangenaam
- Heel aangenaam
- Geen mening

Zijn de foto's duidelijk?

- Helemaal niet duidelijk
- Niet duidelijk
- Wel duidelijk
- Heel duidelijk
- Geen mening

Andere opmerkingen ivm de verhalen en foto's:

.....
.....
.....
.....
.....

Algemene opmerkingen of reacties:

.....
.....
.....
.....
.....

Hartelijk dank voor u tijd!